بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پیژندنه

د کتاب نوم: بانکي تصدي

څانګه: بانکداري

مولف: عبدالغفور امینی

ژباړن: قاری محمد حلیم

د څار کمېټه:

- محمد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزابي د تعلیمي نصاب رییس
- محمد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- محمد احسان احسان
- عبدالمتین حمیدی

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول : محمد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین: محمد سلیم خان

چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ: ۳۰۰۰

چاپ ځل: لومړی

وېب پاڼه: www.dmtvet.gov.af

برېښنالیک: info@dmtvet.gov.af

کډ ISBN: ۹۷۸۹۹۳۶۳۰۰۵۵۲

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

Downloaded From AWK Library
awklibrary.com

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی   دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې   هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی   د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو   د ترکمنو د تاجکو
ور سره عرب، ګوجر دي   پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي   هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي   لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به   لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر   وایو الله اکبر وایو الله اکبر

د پوهنې وزیر پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلې دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هیواد انکشافي اهدافو ته د رسیدو لارې چارې طی کوي او د یوه نیکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انسان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انساني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه سوکاله ژوند د اسبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

له همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انسان نقش، د خپل ژوند د چاپیریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هیڅ حالت کې نه نفی کیږي او نه هم منقطع کیږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اسلامي ارزښتونو، احکامو او همدا راز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانستان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ستر او سپیڅلي هدف ته د رسیدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند ټګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپیڅلو احکامو څخه الهام اخیستی، نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داسې اساس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نسل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحیې د هغوی پالنه نه یوازي پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه استادان او مربیون باید په بشپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نیکمرغه افغانستان ارمان، یوازې او یوازې د دوی په پیاوړو متو، ویښ احساس او نه ستړي کیدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کیدای شي په ډیرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، سموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیر کې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرستو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پیاوړو استادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نیکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویاړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ
د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړلیک

پاڼې	سرلیکونه	څپرکی
۱-۸	بانک او بیلانس یې یا (بانکی بیلانس)	لومړی
۹-۲۰	بانکي عملیات	دویم
۲۱-۲٤	د قیمتي پاڼو څېرول	درېیم
۲۵-۳۰	د سوداګریز بانک اعتبار او تګلاره	څلورم
۳۱-۳۸	د بانک د مدیریت اصول	پنځم
۳۹-٤٦	بانکي نظامونه	شپږم
٤۷-۵۲	په افغانستان کې بانکداري	اووم
۵۳-٦٦	عمومیات	اتم
٦۷	سرچینې او اخیستنې	
٦۸	د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام	

مقدمه

په دې کتاب کې تر ډېره هڅه شوی ده تر څو په اقتصادی سیستمونو کې د پیسو پر څیړنې سربیره له هغو لارو چارو چې مالي سازمانونه لکه بانکونه، د بیمې شرکتونه، د پانګې اچونې اومشترک صندوقونه و دېته ورته نور داسي، اوهمدارازمالي بازارونه لکه دقیمتي اوراقو بازار، دبورس بازار او ازاد بازار چې په هغې عمل کوي ځواب وړاندي کړی شي. مالي سازمانونه اوبازارونه نه یواځې داچې زمونږ ورځنی ژوند تراغېز لاندې راولي بلکه په اقتصادي سیستمونو کي دسترو مبلغونو د موندلو د جریان لامل کیږي. چې هغه پخپل وارسره دشرکتونو په سود، د اموالو په تولید او خدمتونو او ان دهېوادونو د اقتصادي وضعې په ښه کیدو باندي اغېز پرېباسي ،او ان کله هم دټاکنوپایلې تضمینوي٠دپیسواوبانکدارۍ یا دبانکي تصدۍ اومالي بازارونوپه اړه مطالعه د ډېرو ارزښتناکو اوپه زړه پورې مسایلو په درک کولوکې مرسته کوي. په دې کتاب کې په همدې ډول پوښتنې مطرح شوي دي، اود هغوی د اهمیت په اړه د ګڼو متخصیصنو له خوا لیدلوري وړاندې شوی دی. ډېردخوښۍ ځای دی، چې دافغانستان دښوونې او روزنې محترم وزارت د لومړي ځل لپاره دظرفیتونو د ودې پخاطرپه داسې لاروچارو لاس پورې کړی دی.

په اخیرکې باید یادونه وشي چې نوموړی کتاب له اتوڅېرکیو څخه جوړی شوی دی، هره انساني چاره له نیمګړتیاو څخه خالي نه وي. دغه راز دکتاب لیکنې کار اوپروسه ستونز من کار دی لدې کبله له ټولو زده کوونکو اومحترمو ښوونکو څخه هیله کیږي ترڅو په دې اړه مرسته وکړي او خپلی ګټوری مشورې د یاد کتاب په بډاینه کې را سره شریکی کړې.

په درناوی

عبدالغفور اميني

د کتاب ټولیزه موخه:

د بانک په اړه معلومات او د هغه دپـیدایښت لاملونه تـشکیلوي.

لومړی څپرکی

بانک او بیلانس یې یا (بانکی بیلانس)

ټولیزه موخه:
د بانک په هکله معلومات اوډپیـدایښت لاملونه یې تشکیلوي.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلین لاندې موضوعات توضیح کړای شي:
- بانک دتاریخ په اوږدوکې.
- دبانکونو موخې.
- دبانکـدارۍ علـم.
- پېـرودونکوته دخدمـتـونو وړانـدي کول اوډ ټـولـنې په اقتصاد کې یې اغېـزې.
- مالي سازمانونه.
- دپېـړیو په اوږدوکې دبانکـدارۍ چارې.

بانک او د هغه پیـدایښت

بانک په یویشـــتمه پیـړۍ کې داقتصاد په هرم تکیه وهلې اوهرڅه چې دي کولای شي بانکي لاســته راوړنې وي. همدغه بانک دی چې راکش کاري یي اودسیاســت دفرمان شــته والی اونشـتوالی تعینوي.

په اوسنیو پیړیو کې داقتصادي فعالیتونودڅانګې خورا مهمه څانګه بانک دی. ځکه پرته له ســالمې بانک دارۍ او بانک څخه نشې کېدای یو سالم اقتـصاد ولرو. دې عجیبې پدیدې له کومه وخته راهیســې شــکـل نیـولی اوڅرنګه یې انکــشاف موندلی دی؟ دپورتني سوال پــه ځواب کې پــه مختـلفـو څانګوکې ځینې خبرې دي چې باید په پام کې یې ونیســو٠ په دې هکله هـم متفاوت نظرونه دي٠ دبانکـدارۍ دتاریخ پاڼې دوه نظره مونږته انځوروي.

۱- اروپایــان چې ځان په دې هکله مخکښ ګڼي. د دې پــدیــدې دپیـل نیټه همغه اروپا بــولي چې هغه دعلم دپیـل ځای ګڼل کیږي. المانی بانکــداران بیا ادعا کوي، چې بانک له المانی لغت بامک څخه اخیســتل شــوی. چې المانی ریښــه لري. او په ټوله نړی کی اوســمهال په بانک نومــول کیږي. اوپه همدې ترتیب هغوی پــه دې عقیده دی چې د لومړي ځل لپاره بانک اوبانکــداري دالمان په هیـواد کې منځ ته راغلي دي. اما ایټالویان خپـل ځـان ترنورو یوګام مخکی ګڼــي اوبانکي اوپولي حرکت د پوهانــو د تفکرزیږنده اودخپلو ښاریانو د تجربو لاسته راوړنی بولي تجارب ګڼي دهغوی عقیده پیاوړی منطق وړاندي کوي.

ایټالویــان پــه دې کارټینګار لري چې د لومبارد قومونه چې دایټالیا په شــمال کې ژوند کوي لومړني قومونه وو چې دبانکدارۍ په چاروکې یې غوراوفکروکړ. هغوی په لومړني ځل د صرافۍ کار ته د یوې کټورې چارې په توګه انکشاف ورکړ۰ دهغوی دکړني چل داسې وو چې یوشي ته به یې دخپل ځان په مقابل کې قرارورکاوه اوپرې به یې صرافي ترلا ســه کوله۰ له کوم میز څخه چې به په همدې موخه اســتفاده کېده دبانکو په نامه به یادېده، چې ور وســـته ور وســـته د داســې معاملاتو دترسره کولوځای هـم په بانکو مشهـور شو او تر نن ورځې پورې مو د بانک په بڼه موندلی دی.

- په یونان کې بانکــداري تر میلاد څلور پیړۍ مخکې دا راښــیي چې معابد په دې هکله مخکښ وو، او د هغوی دلیل هـم پر لاندي عواملو ولاړ دي.
- دصرافۍ کار دمعابدو دفعالیتونو اوچارو یوه برخه وه.
- دخلګو دامانتونو دساتنې لپاره به معابد خورا ډاډمن ځای ګڼل کیده.
- اسیایي ستر تمدنونه هم په دې زمینه کې سترې لاس ته راوړنې لـري چې دنړیواله تمدن په وده کې یې ډېره ستره اغېزه لیدلای شو.
- داسیایي تمدنونو له جملې څخه بابل یو خورا سترتمدن په ډېروموارودوکې دحرکت زانګو وه. بابي شــاهانو په دې هکله ډېر دپام وړاقدامات تــرسره کړې دي۰ اوله هغې جملې څخه په 1800 ق م کې حامورابي شــپږم ساســاني شاه د ســود قانون او د تجارتي قرضې بنسټ کیښود، چې په حقیقت کې لومړی بانکي قانون ګڼل کیـږي.

نن ورځ چین د بشري تمدن په وده کې لوړ مقام لري اوهـم یې داقتصاد په هکله ترنن ورځې پورې ډېر څه سرته رســولی هم دي. دې لرغونې هیواد ترمیلاد شــپږ پیـړۍ مخکې بانکـــداري تجربــه کړي ، که څه هم چینایان تر نن پورې پــه دې هکله داورپایانو په پرتله

غږ نه دی پورته کړی. ولې څه چې مسـلم دي هغه دادي چې په دې هيواد کې بانکداري پــه همغــه زمانه کې دود وه ،اوپه همدې ترتيب کولای شــو ووايو چې شرق په لومړي ځل دپولي وســايلو په تبادله او د پولي وســايلو په تنظيم کې بانكـداري دودکړي ده اوبايد هغه په اخلاقي جرأت سره ومنو.

دپيـړ يو په اوږدو کې دبانكـدارۍ چارې

په ننۍ مانا د بانکدارۍ بنســټ په منځنيوپيړيو کې ايښــودل شوی دی. او په دې زمانه کې يهـوديان دبانک چلوونکې و.

ولې يهـوديان په دې عرصه کې مخکښــې وه ، علت يې په څه کې پټ وه ؟

دغه قوم له ډير پخوا څخه په ګټور تجارت اوسوداګرۍ باندي بوخت و.

ايدلوژيکي اومذهبي مما نعت يې نه درلود او برعکس د داســې کار په پياوړيتوب کې يې مرســته کوله اوکــړې يې ده، که څه هم تورات په څــو ځايونوکې منع کړی، خو د ګټې تحريم يوازې د يهـودو لپاره راغلي دی.

په تورات کې راغلې دي:

که د زما له قومه يوه فقيرته چې ستا ګاونډی دی يوڅه نغدی پيسې په پور ورکړې نو د سود خور په شان له هغه سره چلند مکوه او هـيڅ ګــټه پرې مه ږده.

په يوبل ځای کې راغلې دي:

((له هغه ورور څخه دې ســود اوګـټـه مه اخلــه اوله خپله خدايه و ويـريـږه ترڅو د ورور له تاسره ژوند وکړي.))

په يو بل ځای کې داسي راغلې دي:

((خپل ورور ته پور په سود مه ورکوئ. نه د سپـيـنو زرو او نه هـم د ا ذوقي په سود او نه هـم د نورو شــيانو په ســود. غريب ته کولای شــې په سود باندي پور ورکړې اما خپل وروته په سود باندي پور مه ورکوئ.

مسيح د سود په باب خپلو پيـروانو ته داسې وويل:

له خپلو دښمنانو سره محبت او احسان وکړئ، او پرته له بدلی او اميد پور ورکړئ، ځکه چې ښايي ستاسو اجر به ډېـر ستر وي.

اود اســلام مبارک دين هـم پدې هکله لارښــوونه کړي. دنساء دسورت 141 آيت او په سورة بقره کې 278 او 279 آيتونو کې په څرګند ډول سره ياد ونه شوي ده.

په دې هکله لطفاً داسـلامي بانکـدارۍ بحث ته مراجعه وکړئ. د بانکـدارۍ د داسـې رویې په نظر کې نیولو سره په سر کې له ځینو سـتونزو سره مخ کیږو چې د بانکي تحرکاتو پـڅ والی په هغه دورو کې ښـایي ولیدل شي. دې چلند پــه اروپا کې تر 1593 میلادي کال پورې ادا مه پیدا کړه. خو په دې کال کې سـود لرونکې معاملې له پانګو سره هـم انتـقال وموند، ترکومه ځایه چـې دولتونو او ان نهم پاپ په 1840 میلادي کال کې عملاً دسـود دمعنې حکم مات کړ.

تعریف: بانک عبارت له هغه محل څخه دی چې هغه نقدي ودایع چې د دویم ځلي استـرداد دځانګړتیا درلودونکې دی او له خلګو څخه دپور اوپانګې اچونې په موخه یې قبلوي.

له پورتنې تعریف څخه داسـې څرګندیږي چـې بانک دمحل له مخې کومې دندې چې ترسره کوي یو ټاکلی انځور وړاندې کوي.

بانک له هغه ځای څخه عبارت دی. چی له خلکو څخه نقدی پیسې اخلې او بیرته یې د وام (قرض) په توګه ورکړی. دخلګودغه تصورداسترداد وړدی.

دپورتنۍ وینا په نظرکې درلودلوسره کولای شو بانک داسې تعریف کړو:

بانک له هغې مؤسسې څخه عبارت دی، چې دسهامې شرکت په بڼه دهر هېواد دتجارت له قانون سره سم بانکي چارې مخکی بیایی.

په دې تعریف کې لاندي موضوعات دبانک دتشخیص لپاره په نظرکې نیول شوي دي:

الف ــ بانک دنورو مؤسساتو په څېر یوه مؤسسه ده.

ب ــ دغه مؤسسه دسهامي شرکت په بڼه عمل کوي.

ج ــ بانکي فعالیتونه دتجارت دقانون پربنسټ تنظیمیـږي.

د بانکـدارۍ علم

دبانکـــدارۍ دعلم په چوکات کــې دټولوفعالیتونوتنظیم اوبانکــي کړنې لاره هواروی، ترڅومونږ وکولای شو چې دبانکـدارۍ علم دنورو علوموپه څېر تعریف کړو.

دبانکـدارۍ علم دبانکي کړنو دپیـدایښــت له څرنګوالي اود دغوکړنود تکاملي ډولونوله بقا څخه دی،اویا په بل عبارت بانک دهغې واســطې یوه مؤسسه ده چې د اشخاصو وجوه اصـولاً د امانت ترعنــوان لاندي مومي اودغه وجوه دپور په اشــکالو، اعتبار، دتجارتي برات تنزیل او هــم دقیمتي اوراقو پیـرودنه معر فې کوي.

دغــه علم دنورو علومو په شــان نشي کولای په یــوازی ډول اوپرته له ټولو علومو څخه

ډېرحرکـــي وي بلکه د خپلـــو حرکاتو لپاره د نورو علومو دبرخو دهــمغږۍ لپاره احتیاج لري چې عبارت دي له سیاست ، اروا پوهنې، جامعه شناسۍ، محاسبې، ریاضي، حقوقو اوتجارت څخــه اوحتّــی د روحیاتو علم دټولــو اقتصادي، تکنالــوژۍ څانګو په څنــګ کې دبانکي فعالیتونو په څرنګوالي کې دپام وړ مؤثریت لري.

دبانک موخې:خورا عمده پوښــتــنــه چې کیدای شي د بانک په اړه ښــایي مخې ته راشي دغــه ده، چې بانکونه کومې موخــې تعقیبوي اودغی موخی څرنــګـه د ســتـــه بـنـدي کولای شو.

دبانکونو په بحث کې په ټولیـز ډول له دوو عمده برخو څخه نوم اخستلای شو:

۱- د پــېـرېـدونکو لپاره دبانکي خد متونو ترسره کول.

۲- د سهم لرونکو سرمایه دارانو لپاره د زیاتي ګټې لاسته راوړل.

دپـېرېـدونکو لپاره دبـانکي خدمتونو تر سره کول دبـانک له لومړنیـو موخو څخه ګڼل کیږي.

پخـپله اساســنامه کې دهغې دثبت الزام لري او دیوه اصل په حیث هغه وړاندي کوي.
ولې تعهد دغه دی چی سود یا بانکي ګټه باید له بانکي لګښـتونو څخه ډېره وي.
متوقعه موخو ته د رسېـدلو په خاطر باید لاندي ټکی په نظرکې ونیول شي.

- دپـېـرودونکــو د وجوهــو راټولونه او دهغوی په کاراچول او د دور نما اوبشـــپـړ پـس منـظــر پـــه پام کې نیول تر هغــو شرایطو لاندي چې دبرخه والو ګټــی لړتر لړه تامین کړای شي.
- د ټولوبانکونو اومؤسساتو د اعتبار جلبولو لپاره کوښښ.
- د نمایند ګیو تأسیس اوتوسعه په غوره شرایطو او د خورا ښو خدماتو په وړاندي کولو سره.

ټــول بانکونـــه یوازې د بانکي خد متونو د وړاندې کولــو او د خلګو دهڅه ونې له لارې دهغوی د نقدي شتمنیــو په را جلبولو سره کولای شي دبانک موخې سرته ورسوي۰

دیا دونې وړده چې بانکي فعالیتونه تخنیکي عمل ګڼل کیږی او زیاتره بانکي فن غواړي.
په دې اړوند کیدای شي موخوته درسېدنې لپاره له لاندي فعالیتونو څخه کار واخستل شي.

- دټاکلو اومشخصو موخو تشـخیص.
- دستـونـزو په ګوته کول.
- له په ګوته شویو ستـونـزو څخه د وتلولاره.
- بانکي دورانـدیشـي.

- له فرصتي لګښتـونوڅخه تېښتـه.
- اوبالاخره دکاري سـتـراژيکي پلان درلودل.

دپـورتنـيـو مشـخصاتو په درلودلو سره يقـيـناً بانک کولای شي ترڅوخپلو موخوته ورسيـږي.

لــه دې موخــو څخه د يوې موخــې دعـدم اجرا په صــورت کې يا دغيرمتعادل شــويو بانکــداري موخوتر منځ عـدم موازنه اويا د وروســته حرکتونــو امکان يابيـخي دريږي اويا هـم له سستۍ سره مخ کيـږي٠

موخې عمـدتاً په بانکي تعهداتوکی شـاملې دي چې هــر بانک يې د خپلو پيـرودونکو لپاره وړانـدي کوي او کومه پوښـــتنه چې په دې هکلــه را پـيدا کـيږي داده، چې د ټولنې اوخلګو په وړاندې بانکي تعهدات د کومو اړخونو درلو دونکې دي؟

په دې هکله لاندي مواردو ته ګوته نيول کيـږي.

- په مناسبه او منل شوي طريقې سره د خلکو د اړتيا وړ خدمتونو وړاندې کول.
- د هوساينې او تأمين لپاره مرسته.
- دټولنې په ګټورو فعاليتـونو کې ګډون اوبرخه اخيـســتنه په مناسبې اوښې طريقې سره د بانکي خد متونو تدارک کولای شي د يوه بانک ژوند او پا يښـــت تضمين کړي ، او د تدارکاتو ښې لارې چارې منځ ته راوړي اونومورې لارې چارې عبارت دي له:
- دبانک اداره بايد په ښه طريقه سره فعاليتونه ترسره کړي، تر څو د ټولو هغو کسانو ګټې پکې تضمين شي، چې برخوال دی اوهـم د بانک پـايـښت تأ مين شي.
- بانکي سياســت بايد دمتوا زينې پا ملرنې پر بنسټ د رو انو عواملو اومسايلو له مخې تـنـظيم شي.
- د مشتريانو داما نتـونو دساتلو په موخه پلـټنه او کوښښ کول.
- د غوښـــتنـې په مهال د مشـــتريانو د تقا ضاوو منل د روايتی امانتونو په مقابل کې او مثالونه يې.

پس ويلای شــو چی د بانکي کړنو او د بانکي امکاناتو لپاره د يو داســی چوکاټ جوړول چــې وکولای شي په ســمه او دقيقه توګه فعاليت وکړی، مهــم دی. نو ځکه د لاندې عواملو موجوديت اړين ګڼل کيږی.

دغه عوامل کېدای شي د بانکي حرکت د ځنځيري عواملو په نوم ونوموو دا هم بايد له يامه و نه غورځوو چې پرته داساسي قانون له شتوالی بانکداري ناشونی کار دی.

هغه عمده او مهم عوامل چې وکولای شي دسالمو بانکي فعاليتونو اوکړنو ترسره کولو ته

لار پرانیـزي هغه عبارت دي له:

- اساسي قانون
- د پیسو اوبانکـدارۍ قانون
- د مرکزي بانکي قانون ، د دولتي بانکونو قانون اود خصوصي بانکونو قانون
- د بانکي ستراتیـژۍ پلان
- بانکي پالیسۍ اود هغوی نورې بېلګې

د لومړي څپـرکي د مطالبو لنـډیز

په دی څپرکي کي د بانکدرای تاریخ او دهغې لومړنیو فعالیتونو ته یوه لنډه کتنه شوي، ورپســې د اروپایانو، ایټالویانو، بابلیانو او چینایانو د بانکدارۍ د طریقې یادونه شــوي ده. دغه راز د پیړیو په اوږدو کې د بانکدارۍ فن تر بحث لاندې نیول شوی. او د بانک په هکله ګڼ تعریفـونه ترسترګو کیـږي.

د بانکـدارۍ دعلم خلاصه او بانکونو عمده موخې یا دې شــوي او دهغوی کره اوعمده موخې عبارت دي له مشتریانوته د خد متونو وړانـدي کول او د زیاتې ګټې لاس ته راوړل د پانګې دبر خې د څښـتنانو لپاره یوه مرور او کتـنې صورت نیولی دی ، او د سالمو فعالیتونو کړ نلا رو چې لار پرانیـزي یا دونه شوي ده.

د لومړي څپرکي پوښتنې

۱- په لومړي ځل بانکداري په کوم هېواد کې منځ ته راغلې نوم يې واخلئ؟
۲- د ايټالو يانو نظرد بانکدارۍ په هکله څه وو شرح يې کړئ ؟
۳- با بليانو د بانکدارۍ په هکله څه نظر درلود تشرح يې کړئ ؟
٤- د تاريخ په اوږ دوکې د بانکدارى په هکله اسيايي لاس ته راوړنې څه شى دي واضح يې کړئ ؟
٥- ګټه د تورات له نظره تشريح کړئ ؟
٦- بانک تعريف کړئ ؟
۷- د بانک کره موخې څه شى دي و يې ليکئ ؟
۸- هغه عوامل چې وکولاى شي د سالمو بانکي کړنو ترسره کولو ته لار پرانيزي کوم دي، تشريح يې کړئ ؟

دویـم څپرکی

بانکي عملـیات

ښولیزه موخه:
د لیـتر آ ف کریدت او د هغو د ډولونو له تـشـریح څخه عبارت ده.

د زده کړې موخې: د دې څپرکې په پای کې محصلین باید لاندې موضوعات توضیح کړای شي:

- د پیـسو تجارت
- د وخت له پلوه کریډ تونه
- داعـتـبار حد او درجه
- داما نتونو ډ ولونه
- داما نتونو د زیاتوالې طریقې
- دتنـزیـل عملیه ، مجد د تـنـزیـل اویا مکرر تنـزیـل ، دنرخ تـبادله
- زېـرمې او د زېـرمو ډ ولونه

بانکي عـملیات

مخکـې تر دې چې بانکي عـملیات ترمطالعې لاندې ونیـسـو غواړو یا دونه وکړو چې هغه څـه شـی دی چې د بانکي عـملیاتو چوکاټ تـشـکیلوي.

امانـات، روان حسـاب ، د اعـتـبار اعطا، برخو یا اسـهامو او نـورو قیمتي اوراقوته اړ ونـده عـملیات ، د وجوه نقل او انـتـقال دهـیواد په د نـنـه او بهرکې، اسـعاري معاملات ،

د قیـمتــي فلزاتو معاملات، تضمیـن او د ضمانت صـدور، له کروندګرو سره مرســته، ګروي صنعـــت، تجارت، حمل او نقـــل او نورې هر ډول معاملې چې د قانــون له نظره مغایرت ونـلـري. بانک پوهانو ټولې بانکي عملیې په لاندي یا دو شویو برخو تقسیم کړې دي:

۱- د پـیـسو تجارت

۲- اعـتـبـاري یا کرېډېتي عـملیات

۳- بانکي مالي عـمـلیات

۱- د پـیـسو تجارت په صرف تعبـیـر شوی او صرف مو لکه څـنـګه چې مطالعه کړ د زیاتولو اوبېـرتــه ګرځولو په مانا دی نوله همـدې کبله کومه مانا چې ورکړل شــوي، کیدای شي صرف د داخلی او خارجی پیسو ټول عملیات په ځان کې راونغاړي.

۲- کردیـد تي اعـتـبـاري عملیات: کرېدیـدتي اعتباری عملیات د کریدت د پیـسو په کتاب کې مطالعه کولای شو اوکرید ت د داسې تعریفوو:

کرید ت په حال یعنې په اوســني پـېرکې داشــیاوو او خدماتوایـښـود نه او په راتلونکې کي د هغو بیرته ورکړه د ګټې په نوم توپیر سره.

اود زمانې له نظره کرېدیـد ت اود هغو ډولونه په داسې ډول تقسیمولای شو:

الف- لنډ مهاله کرېـد تونه.

ب - منځ مهاله کرېـد تونه.

ج - اوږد مهاله کرېد تونه.

د روانوحســابونوله نظره کرییدت: د روانوحســابونوله نظــره کریـد تونه کېـدای شي په لاندي ډولونو تقسیـم شي:

- دمال التجاره کریـد تونه
- ساده کرید تونه
- د قیـمتي او راقو کرېد تونه
- د منـلو کرېدتونه
- بورسي کردیـد تونه

د استعمال له نظره کرېدتونه کيـدای شي په د وو کتګوريو تـقـسيم شي.

- سرما يوي کريد تونه
- استـهـلا کي کريد تونه

نومبادرکريـد تونه

په بهـرني تجارت کې کرېـد تونه:

- د اکريـد تيـف کرېد ت
- د ريـمبـاروس کرېد تونه

په دې هکله د هغو کريد تونو د ډولونو يادونه شوې چې په ورځنيو بانکي معاملاتوکې ورځخــه کار اخيســتل کيږی، او په لاندي ډول تقســيم کيـږي هغه ضمانـت شــوي يا تايد شــوي اعـتبارنامه چې د ټولو اړونده حوالو ضمانـت پدې سره کيږي. د غيـر قابل فســخې اعـتبارنامه هغه ده چې د ټا کلي وخت تر ختـمېدو مخکې نشې فسخ کېدای.

فســخ نه منونکې اعـتبارنامه يا د فسخې نه وړ اعـتبارنامه هغه ده چې د ټا کلې وخت تر ختـمېـدو مخکې نشې فسخ کېدای.

فســخ منونکې اعـتبارنامه يا د فســخ وړ اعتبارنامه هغه ده چې هروخت يې د فســخ کېـدو امکان وي

ضمانت شــوي فســخ نه کېدونکې اعتبارنامه عـبارت له هغې اعتبارنامې څخه ده چې دالغا يا فسخ وړ نه وې او ضمانت يې هـم شوی وي.

هغه اعتبارنامه چې ضمانت يې نه وي شوی هغه ده چې ضمانت يې نه وي شوی او له مخه يې يو اعـتبار منځ ته راغلی وي خو صاد روونکی بانک يې د ورکولو ضمانت نه کوي.

متحدالمال اعـتبارنامه هغه ده چې کوم شخص، مؤسسې يا ټا کلي بانک ته نه وي متوجه. کله چې مستـفيد (رانيوونکی) وجه وغواړي چې له هغه څخه کارواخلي نوبايد يوه وسيله پيداکړي ترڅو د داسې معاملې په ترسره کولو موافقه و کړي.

پرانيســتې اعـتبارنامه دا ډول اعـتبارنامه ځانګړې شرايط په برکې لري اوهغه وخت ور څخه کار اخســتل کيـږي چې وغواړي پرته د ســند له وړاندي کولو يا د هغې حوالې چې د اعـتبارنامې په مقابل کې صاد ر شوی وي تاديات صورت ونيسي.

تجــد يـد کېد ونکې اعـتبارنامه هغه ده چــې اعـتبارېې د حوالې د صدور په اثرپخـپله

تجـد يد شي. دغه ډول اعـتبارنامه عموماً هغو تـاد یاتوته د سهـولت بـښلو په موخه د ګرځنده سیارو نماینده ګانو په واسطه چې په هر ځای کې عملي کیـږي کار ترې اخستل کیـږي.

سـفري یا مسـافرتي اعـتبارنامه هغه ده چې د هر یوه معاملـه لرونکې بانک لوري ته متـوجـه وي اوله دې بانکونو څخه مسـتـفیـد هر بانک ته حاضریـږي او خپل ځان د هغه امـضاشـوي کارت په واسـطه چې صاد روونکې بانک ورته ورکړی دی معرفي کوي اوله هغه اعـتبار څخه چې مخکې ورته تـثبـیت شوی دی د حوالې د صدور په وسیله استـفاده کوي. د دې اعـتبارنامې له جملې څخه هغه مبالغ چې مستـفید یې اخلي په اعتـبارنامه کې تـثبـیـتیـږي.

د اعـتبـارحد او درجه

د اعـتبار حد: هر بانک د خپلو پیـرو دونکو لپاره په ټا کلې اندازه سره کرید ت پرانیزي، او د یوه ټا کلې مبلغ اجازه پیـرودونکي ته ورکوي په هماغه اندازه چې د اعـتبار په نوم سره مسمّی دی. په دې هکله باید یا دونه وشي په هغه صورت کې چې داسترداد وجوه واخستل شي د کرید ت اخسـتونکې له لورې په هره اندازه چې وي په هماغه اندازه د وباره کریدت ایجا د یـږي اوکریدت اخسـتونکی کولای شي مجـدداً له اعـتبار څخه استـفاده وکړي.

د اعتـبار درجه

د اعتبار درجه د بانک پروړاندې د مشتري (اخیستونکی) د تعهداتو په ترسره کولو پورې تړلې ده، چې پـیـرو دونکې کولای شي د همدغه خصوصیت پر بنسټ یې په لاندې ډولونو باندې تقسیم کړي.

الف- لومړی درجه اعـتبار.

ب - دویـمه درجه اعتـبـار.

ج- درېیـمه درجه اعتـبـا.

چــې دغــه اعتـبارونه د مقدارله لحاظه سره توپـیـر لــري، اود اعتبار درجه کولای شي د بانک د رهـبـرۍ د پلاوي د تصامیمو په اثر داندازې له لحاظه متـفاوت صورت ونیسي.

بانکي مالي عملیات: بانکي مالي عـمیات په دوو کتګوریو باندې تـقسـیمولای شو:

١- پــه بانکي لنډمهاله عملیاتو کــې درې موضوعات د قیمتي پاڼــو د پلورنې او پیرودنې شاملې دي.

٢- په بانکي اوږد مهاله عملیاتو کې د شرکت د سهامو پیـرودنې او پلورنې اود هغوی امثال

شامل دي خو په هرصورت په عمومي توګه په بانکي مالي عملیاتو کي درې برخې شاملیـږي.
الف - بانکي اوږد مهاله عملیات
ب - بانکي لنډ مهاله عملیات
ج - د قـیمتي اوراقو خپرول
پـورتنې بانکي لنډ مهاله عملیات په لاندې موضوعاتوکې خلاصه کیـږي

۱- امانتونه اوجاري حســابونه: امانتونه اوجاري حســابونه د بانکونــو لپاره خورا مهم دي. ځکــه د بانک د اقـتصــادي ځانګې د یـرو پوهانو هغه د بانک دبقا اســاسي شرط بللی دی٠ د دې موضوع په هکله خبریو چې بانک مشـــتریانو او حقوقي شــخصیتونو ته د ورســپارل شــویو شــیانو د راټولولو له لارې بانکي فعالیتونو خدمات تنظیموي. او دغه امانات په حقیقت کې د هغوکرید تونو داجرا امکانات چې د بانک لپاره ګټور فعالیت دی میسرکوي، د کریدتي عـملیاتو زیاتېدل اوکمېدل د روانو اماناتو اوحساباتو په اندازې پورې تړلې دي.

۲- د اماناتو ماهیت: د اماناتو اطلاق اکـثراً په هغو مبالغو کیـږي، چې د یوې ټولنې افرادو پــه امانـت ایـښــې وي، چې درلودونکی یــې کولای شي د اړتیا په مهــال له هغه څخه اســتفاده او په کومه اندازه چې دی پخپله غواړي واخــلي. د نړۍ په ټولو هیوادونوکې امانـتونه په دوو برخوتقسمیـږې.

۱- رویتي امانات

۲- میعادي امانات

رویتي امانتونه عبارت له هغو امانتونو څخه دي چې درلودونکی یې پخپل لاس کې شته مبالغ د یوې مودې لپاره په بانک کې ږدي او بانکـداری یې په مقابل کې تعهد لري چې په هر وخت اوهر مهال یې ورکوونکی دی.

میعــادي امانــات ځرنګه چې یې له نامه څخه ځرګنده ده د ټا کلې وخت لپاره په بانک کــې ایښــودل کیـږي او بانک پرته له دې چې هغه خپل ټا کلــی مبلغ به ورکوي یوه ټاکلې ټکټانــه فېصدي یا یوه معینه ګټه به پیرودونکې ته ورکــوي٠ دغه امانات معمولاً د قیمت لرونکو اماناتو په نامه هــم یا دیـږي.

امانات له مخکینۍ اطلاع سره: یو تعداد امانات دي چې برداشــت یې د مخکنۍ اطلاع پــه اثر امکان منونکې دی او پرته له هغه څخه مخکینۍ اطلاع نشــې کولای له پرانیســتي حســاب څخه څه واخلي. پــه دې هکله د مخکینۍ اطلاع نېټه حد اقــل پینځلس ورځې د اخیستنی له ورځې څخه مخکې ده.

معيادي امانات

معيادي امانتونه د ثابتو امانتونو په عنوان يا دپانکې اچونې په عنوان نو مول کيږي.

معيادي امانات په حقيقت کې د بانک او مشتري په منځ کې يو کتبي مالي قرارداد دی۰ له قرارداد سره سم پېرودونکی موافقه کوي چې د نغدو د وجوه ټاکلی مبلغ د ټاکلې مودې لپاره بانک ته وسپاري۰ او متقابلاً بانک متعهد کيږي چې د امانتونو اصل اوګټه چې په سر رسيد لې پيرودونکې ته په نغدي ډول ورکړي ياد پيرودونکي روان حساب کريډ ت کړي.

په حقيقت کې د لوړې ګټې نرخ د پېرودونکې انګېزه د قرارداد په انعقاد کی قرار لري. معيادي امانت له بانک سره وي.

څرنګه چې پېرودونکی خپل سپارل شوی و جوه چې په سررسېدلی له بانک څخه ترلاسه نکړي يا د قرارداد په اوږدولو سره اقدام ونکړي، قاعدتاً د سر رسيد د انقضاء له نېټې څخه ګټه په سپارل شوي مودې پورې ښايي تعلق ونه نيسي بانک د وجوه اخستلو په قبال کې د سپارل شوي سند په رسېد لوکې د پېرودونکې په اختيارکې يې ورکوي.

ثابته سپارنه له روانې سپارنې سره په مقايسه کې او له بانک څخه پس انداز په مراتبو پور مصرفوی. اما متقابلاً ثابتې سپارنې له دې امتياز څخه برخورداره وي چې بانک کولای شي ټول ثابت سپارلی مبلغ د قانوني ذ خېرې له کسر کېدو څخه وروسته تجارانو اود پور د سرچينو ښتنانوته ورکړي يا پانګې اچونې ته اقدام وکړي. تجارتي بانک د روانو سپارنو په هکله نشي کولای ورته اقدام وکړي لکن تجارتي بانک د جاري سپارنو په هکله ورته اقدام کولای شي، او بايد د نغدو له وجوهو څخه همېشه د بانک په کتله کې د ځواب ورکونې لپاره د سپارښتونو د ښتنانو په در خواست سره قاعدتاً روان ديدار بايد وي۰ د بانک او پېرودونکې په منځ کې اړيکې حياتي دي.

دپام وړ د حساب پرانيستنې له وخته د قرارداد انعقاد او موافقت نامه پيليږي.

د روانو حسابونو او اماناتو د زياتېدلو طريقې او لارې چارې

هر بانک په دې لټه کې دی چې داسې لارې چارې وپلټي ترڅو وکولای شي ډېر امانتونه بانک ته جمع کړي اوډېر حسابونه له دې لارې څخه پرانيزي.

په دې اړه بانکونه د بانکي څانګو په توسعې سره په ټولو هغو نقاطوکې چې بانکي کار د ضرورت احساس پکې وی په هغه ځای کې د خپلو بانکي فعاليتونو د توسعې اقدام وکړي۰ له پامه بايد ونه غورځوله شي چې په دې اړه هم د مناسب حالت په نظر کې نيولو

ډېـر عمده او اســاسي دي او موضـوع باید جداً په نظرکې ولرو۰ د بانک توســعه د بانکي څانګو له لارې هغه هـم د سیاســت په چوکاټ کې نشي کولای مطلوب فعالیت د بانکونو لپـاره چــې د مطلوب مفاد د ایجــاد ضامن دی منځ ته راوړي. او پــه ډېرو مواردوکې حتّی ممکن تاواني او زیانمن شي.

د بانکي نمایند ګیو لوړ لګښــت پرته له ســنجش او ارزونې څخه او هغه هـم تر سخت رقابت لاندي زیانمن دی، چې باید په تد بیر سره یې مخه ونیولی شي.

ولــې په هر صورت که ســم بانکي مدیریت په د قیــق ډول سره کاروکړي، او ټولې پلان شــوي چارې تنظیم کړای شي کېدای شي نو یوه ښه طریقه وګڼل شي، که څوک له دې طریقې څخه په ښه اوغوره ډول استفاده وکړي نو پخپل بانک کې به یې موفق مدیریت پلی کړی وي.

د افرادو هڅونه د بانکي حســابونو په پرانســـتـلو کې او د افرادو د پیســو د راټولولو طریقــه له دوی څخه بانکــي څانګو ته جایزې او دهغوی د اجــرا لارې چارې کولای شي د حساباتو او اماناتو په زیا تېدلوکې بانکي لارې چارې خورا مؤثرې ګڼل کیـږي اوترکومه ځایه چې لیدل کیـږي ښه پایله یې ورکړې ده.

تـنـزیل: تنزیل د بېلا بېلو نظریاتوله مخې کېدای شي مختلف تعریفونه ولري.

- هغه مبلغ چې له یوه قرض یایوه برات څخه د هغې د بیړنۍ ورکړې په نسبت وضع کیـږي.
- د وجهي قیمت اود بازارد قیمت ترمنځ تفاوت په هغه صورت کې چې وجهي قیمت یې څه لوړوي د تنزیل په نامه یادیږي.

د تنزیل په عملیه کې عموماً د حال ارزښت سنجش ته پریږدي اوپه حقیـقت کې د پولي ارزښــتونو افاده کول مصارف عواید یا هـم د مصارفو او عواید و ترمنځ تفاوت چې د زمانې له مختلفـو نقاطو څخه واقع کیـږي.

د تـنـزیل عملیه: لکه څرنګه چې د تنزیل په اړه وویل شــول چې تنزیل په حقیقت کې د پولي ارزښتونو افاده کول مصارف اوعواید اویا هـم د هغو مصارفو اوعوایدو ترمنځ تفاوت چې په بیلابیلو وختونوکې پېښیږي۰ بانکونه د عملیې په تنزیل کې په ډېره هوښـیارۍ سره بایــد خپــل کارونه تنظیم کړي څکه چې دغه عملیات په هغه صورت کې چې په جدّي توجه سره عملي نشي امکان لري چې یوازې یو بانک په بېلارۍ نه بلکه ټول سیستم ښایي فلج کړي.

د تنظیم عملیه باید له یوې تجارتي او راکړې ورکړې له معاملې څخه را پورته شوي وي. دا پــه دې ماناده چې د تنزیل عملیه څرنګه چې داخیســتنې دقدرت ایجادوونکې او یاهم زیا تووونکې ده.

مکرر یا مجدد تنزیل: د تجارتي اســنا دو تنزیل چې مخکې تـشریح شــو. دغه اصطلاح معمــولاً د تجارتي بانکونو په اړه چې په مرکزي بانک کې ذخیره لري، اوخپل اســناد د خپلو پېرودونکو د غوښــتنو د پوره کولولپاره په مرکزي بانک کې تـنـزیلوي استعمالیـږي۰ مرکزي بانک له پولي او بانکي سیاستونو سره سم د پولي حالاتو په نظرکې نیولو سره د تنزیل عملیې په اجرا او یاعـدم اجرا باندي لاس پوري کوي.

که چیري مرکزي بانک دې پایلي ته رسـېدلی وي چې په ملّي اقتصاد کې د انفلا سـیون حالت د غوړېدلو په زیاتولو سره یوځه ممانعت جوړه وي ، او په حقیقت کې په هیـواد کې د پولې وړاندي کېـدلو د زیاتوالې مانع گرځي.

د تبادلې د نرخ تـنـزیل ، د ارزښــت تـنـزیل: څرنګه چې د یو پولي واحد په اړه تنزیل استعمالیـږي.

د فلزي محتویاتو له لـږوالې څخه موخه یو پول ده چې د قانون په واسطه تعیـنـیـږي. همداراز د پیسو د ارزښت ور کونه یوه ملت لره د بل ملت د پیـسو په مقابل کې د ارزښت تنزیل ویل کیـږي.

دغه ډول ارزښـــتـونه یـا د تبادلې نرخ عموماً په اخـتیاري اوخوښــې سره قطع نظر له واقعي ارزښـتونو څخه چې وجود ولري تعیـنـیـږي او همداراز امکان لري له خپلې خوښې سره سم تغییر ورته ورکړل شي.

دیا دونې وړده چې داســې موضوعات لکه تنزیل، تجارتي تنزیل، د ګټې تنزیل، د اضافي ګټې تنزیل، د نغدو تنزیل او داســې نورې بېلګې یــې هـم وجود لري چې د درس په لړکې به ښایي ورته اشاره وشي.

بانکي اوږد مهاله عملیات

په دې ډول عملیاتو کې بانک معمولاً په لاندي ډول عملیاتو پیل کوي:

۱- بانکې اچونې ته د اعتباراتو ورکونه.

۲- مــالي عملیــات د مالي مؤسســاتو دایجاد په ډول اوپه اقتصادي مؤسســاتو کې د برخې اچونې شرکتونه.

د بانکــي اعتباراتو ورکړه چې په بانکونو کې له خورا څرګندو ویناوو څخه یوه ویناده۰ کولای شي په سم مدیریت اوسالمې حسابې سره د بانک لپاره خورا ستره ګټه راوړي.

اوږد مهاله اعتبارات

دغــه اعتبــارات په حقيقــت کې د اعتبــار چارې دي. ويــل کيـږي چې وخــت يې له پــينځوکلونو څخه زيات وخت په برکې نيولی اوتر دوولسوکلونو پوري وي.

دغه اعتبارات هغه ساحات ترخپل پوښښ لاندې راولي چې د شتمنيو د ايجاد ځانګړتيا په صنعت کې بنستيز ساختمانونه په زراعت کې او په مجموع کې بنستيزې پروژې بايد ولري.

د توليدي ســاختمانونو ايجاد، صنعتي ماشــين آلات، بنســتيز او مواصلاتي ساختمانونه، مصنوعــي ځنکلونــه، د ژوروڅاګانوکيندنه، رهني اعتبارات چې د کــور پېرودنه اويا هــم د کورجوړونــه په پام کی ده او توليدي سيســتم تــه تغييرورکــول د دې ډول اعتبارپه برکې نيوونکی دی.

د دې اعتباراتــو وخــت په ځينو وختونوکې کيدای شي ترپنځه ويشــتو کلونو پورې هــم اوږد شي. دغه چاره زياتره د ځنګلونو په ساحه کې صدق کوي.

د پس انداز ډولونه: په عام ډول پس انداز په دوه ډوله دی:

۱- **ارادي پس انداز:** هغه پس اندازچې قصداً اويا له پلان سره سم د مختلفو دلايلو په خاطر دافرادو په واسطه صورت نيسي خود اقتصادي مؤسساتو په واسطه د اقتصادي فعاليتونو د پراختيا په موخه اود هغوی دکسب او کار په موخه عملي کيـږي.

۲- **اجباري پس انداز:** دغه پس انداز هغه مهال رامنځته کيږي چې مثلاً حکومت د مالياتو په زياتوالي سره د افرا دو دلګښت اندازه اوخصوصي پانګې لره کمښت ورکوي.

په پورتنې بحث کې د پانګې اچونې له ليد ځای څخه پس اندار په لاندي ډول دســته بندي کيـږي.

د ذخيرې پس انداز: د ذخيرې له پس انداز څخه مقصد، عبارت له هغو مبالغو څخه دي چې د لګښــت له مسير څخه بهرشوي ولې د دې امکان شته چې دويم ځلې د پېـرودونګې دغوښتنې وړ وګرځي.

بانکي زېرمې معمولاً په دوو برخو وېشلای شو:

۱- قانوني زېرمې

2 - اختياري زېرمې

قانــوني زېرمې: هغو ذخايــرو ته ويل کيـږي چې بانکونه د قانون په حکم مکلفيت لري ترڅو د خلکو له امانتونو څخه يوه برخه په مرکزي بانک کې په امانت ډول کيـږدي ترڅو د بانکي ستونزې د ايجاد په صورت کې په امانت ورکړل شي او دبانک پېـرودونکې له خطرسره مخ نشي.

اما د زېرمو اندازه د هر هيواد د بانکي قانون له اصولوسره سم توپيرلري.

دغه زېرمې دپولي سياســت د وســيلې په حيث د مرکزي بانک په لاس د پولي تعادل په ايجاد کې د پولي ارزښت په موخه مؤثررول لري.

د دغو زېرمو په کمېدو اوزيا تېدو سره کېدای شي په بازارکې د پيســو د وړاندي کېدلو مقدار ته بدلون ورکړي.

اختيــاري زېـرمې: اختياري زېرمې له هغو زېرمو څخه بحث کوي چې دعادي او تجارتي بانکونو په اختيار کې وي، او بانکونه کولای شي له بانکي تحليل سره سم د بانک د معاملاتو له مجموع څخه دي په جوړويدو يې لاس پوري کړي.

او پــه دې صــورت کې بانک بايد پــوه شي چې په يوه ورځ کې بانــک ته په څه تعداد پېـرودونکــې مراجعــه کوي، او احتمالاً په کــوم مقدار به ځينی واخــلي، اوپه مقابل کې د پېـرودونکو له لورې په کومه اندازه پـيسې د بانک کسو ته راځي.

مرکــزي بانکونه په بيړنيو حالاتو کې کولای شي له دې زېـرمو څخه په اســتفادې سره د پولي حالتونو په تغير ورکولو کې د تغير راوستلو له لارې د پولي سياستونو په عرصه کې خپل ځان تطبيق کړي.

د دویم څپرکي لنډیز

په دې څپرکي کې ډېر مهم او ګرم موضوعات چې په دولتي، تجارتي، اوخصوصي بانکونو کې استفاده ورڅخه کیږي تهیه شوي دي اودغه موضوعات عبارت دي له د پیسو له تجارت، بانکي او کریدتي عملیات، د مودې له نګاه څخه کریدت، د هغه داستعمال له دید ګاه څخه کریدت، د کریدتونو لیټرآف، د هغو ډولونه اود هغوی داستعمال موارد، جاري حسابات، د پس انداز حسابات، د معیادي اومفادي اماناتو حسابات،د پرانیستنې اواستفادې لارې، تنزیل، د تنزیل عملیه، مکررتنزیل، د تبادلې نرخ، اوړد مهاله اعتبارات،ارادي پس انداز، اجباري پس انداز، د پس اندار زېرمې، بانکي زېرمې لکه قانوني او اجباري زېرمې ځای شوي دي ، د لاندي موضوعاتو د هراړخیزې دقیقې مطالعې په صورت کې د حسابدارۍ او ادارې د انستیوت فارغان به ښایي د خپل کار په جریان کې له ستونزو سره مخ نشي.

د دویم څپرکی پوښتنې

۱- د پیسو د تجارت په اړه معلومات ورکړئ ؟
۲- د جاري حسابونوله نظره کرید تونه کوم کوم دي نومونه یې واخلئ ؟
۳- لومبارد کرید تونه په څو ډولونودي نومونه یې واخلئ ؟
٤- د بانکي عملیاتو په ډل بندۍ کولو سره یې نومونه واخلئ ؟
٥- د معیادي امانتونو توپیـر له پس انداز سره څه شي دی تشریح یې کړئ ؟
٦- د پس انداز حساب په اړه معلومات ورکړئ ؟
۷- لیټرآف کرید ت په څو ډولونو دي نومونه یې واخلئ ؟
۸- تنزیل تعریف کړئ ؟
۹- د پس انداز د ډولونو نومونه واخلئ ؟
۱۰- د بانک له نظره د ذخایرو د ډولونو نومونه واخلئ ؟

د قېمتي پاڼو خپرول

ټولیزه موخه:

د قیمتي پاڼو خپرول او د استفادې طریقه یې.

د زدکړې موخې: د دې څپرکې په پای کې به محصلین وکولای شي لاندي موضوعات توضیح کړي:

- د مقاطعې عمل
- د حق العمل عمل
- د قیمتي پاڼو په معاملاتو کې د کمېشن اخستنې عمل
- د اړتیا او ضرورت درجه
- د بانکي سیستم موجودیت
- د سند یکای د فرهنګ موجودیت

قېمتي پاڼې

د بانکونــو له لورې پر قیمتې اوراقو معاملې د بانکي کړنو په اوږدوکې د مهمو عملیاتو لــه جملې څخه ګڼل کیـږي، چې کله د بانک لپاره ډېــره ګټوره او کله هــم ډېره خطرنا که بانکــي عملیه ده. دغه عملیات چې د بانکي معاملاتو د حتمي حرکاتو له جملې څخه ګڼل کیــږي ، له هغې جملې څخــه بانکي عملیات دي چې د خپلې پانګــې اچونې عملیاتو په چوکاټ کې په هغه لاس وهي.

د بانکي معاملې د لورې ورقې او اســناد په دې عملیا توکې کېدای شي خصوصي، دولتي او یاهم عامه قیمتي ورقې وي.

بانکونه په دې هکله په یوازې اویا هم د اتحاد یې په توګه د قیمتي پاڼو په خپرولو سره څرګند یـږي او په معاملې پیل کوي.

د بانکونــو د اتحاد یې اصطلاح د قیمتي اوراقو د انتشــار لپاره د اقتصاد په ترمینولوژي کې د قیمتي اوراقو دانتشار په سند یګایي سره شهرت لري.

د قیمتــي اوراقو پلورلو طرز کېدای شي د یوه بانک یا د بانکونو له یوې اتحاد یې څخه چې په دې هکله علاقه مندي لري صورت ونیسي.

اوس راشــئ وویـنـــو، چې دغه بانکي عمل په څــه ډول عملي بڼه ځان ته غوره کوي۰ بانک په دې هکله یواځې دوه عمله ترسره کوي:

- د مقاطعې عمل
- د حق العمل عمل

۱- د مقاطعې عمل پر قیمتي اوراقو باندي د تصاحب په موخه په کارېږی.

۲- په دې بانکي عمل کې ټولې عرضه شوي قیمتي ورقې په یو ځلي سره پېرودل کیـږي، او د هغې له انتشار کوونکې مؤسسې سره اړیکې قطع کوي.

د دی عمل دلیل دادی چې په اوســمهال کې په معینه بیه دقیمتی پاڼو اخیســتل او په لوړه بیه یې پلورل کیدای شی د بانک لپاره یوه ګټوره معامله رامنځته کړي.

په دې عمل کې بانک غواړي چې:

- له انتشار ورکوونکې مؤسسې څخه د قیمتي اوراقو ملکیت باید بانک ته انتقال وموMي۰
- بانک کیدای شي قیمتي ورقې په یو مناســب قېمت او یا هم له درج شــوي قېمت څخه په کم یعنې له هغه خپل رسمي قېمت څخه یې په کمه بیه وپېـري (واخلي) او وروسته یې بیا په لوړه بیه وپلوري.
- بانکونه غواړي کنټرولي لارې منځ ته راوړي او یا یې تـقـویه کړي.
- بانک ښایي یوه عادي بانکي معامله ترسره کړي.

د قیمتي ورقو د معاملاتو د کمېشــن اخیســتنې عمل د بانکي معاملاتو له جملې څخه یــوه معاملــه ده، چې هر عادي بانکـدار هـم ورسره اشــنایي لري. بانک په یو ټاکلی وخت کې د قیمتي اوراقو پلورل دیوه کمېشــن په مقابل کې وړاندې شــوي پاڼی پلوري او پلورل یې تضمیـنوي. په دې ډول قیمتي ورقې د څښـــتن په ملکیت کې پا تیـږي او بانک یوازې د ورقو په پلورلو کې له هغو قراردادونو سره سم چې له کمپنۍ سره یې لري اقدام کوي.

د قیمتي پاڼو نشرېدل: د دولتي او خصوصي شرکتونو او مؤســسـوله لورې د قیمتي پاڼو نشرېدل له مـطمئـنو سرچـینو څخه د یوې سرچینې په حیث لاس موندنه یوه داسې پانګه ده چې مؤسســې تــل په دوامداره ډول هغه تــه اړتیا لري. دغې پانګې ته دلاس رســۍ د کړنلارې ډول کولای شي په لاند نیـو عواملو پورې نه شلیدونکې اړیـکې ولري.

د بورس موجودیت: په هغه صورت کې چې په هـیـواد کې بورس یا مالي بازار شـــتـون ونلري بلکه له بلې لارې باید مطالعه شي.

- د اړتیا او ضرورت درجه
- فوریت یا عدم فوریت
- د بانکي سیستم موجودیت
- د سندیکائی فرهنګ موجودیت
- د قیمتي پاڼو له څرنګوالې څخه د خلکو خبرول

د قیمتــي پاڼو د پلورنې پربنســټ بانکونه د مؤسســاتو د غوښــتـنـو له موندنې څخه وروسته په لاندو اقداماتو لاس پورې کوي.

- بانکي حرکات د دفـترله ګذارش سره سم تحقیق یا څېـړنه ده.
- تبلیغ یا ډ ېرمصارف نه رامنځته کیږي.
- د اخیســتنې ټکې چې پیرودونکي د دغه ډول اوراقو په وســیله د بانک له لوري په ډ ېـراحتیاط سره خبریـږي.
- پدې هکله ځانګړې برنامې ترتـیـبـیـږې.
- د اوراقود نه پلورنې په صورت کې یې ادا کول د بانک له لورې صورت مومې.
- بانــک غواړي ترڅو قیمتي ورقــې د مالي بازار له لورې و پلوري په دې صورت کې بانک بایـــد پــوه شي چې په هیـواد کې مــالي بازار په کوم حد کې قرار لــري او بانک څرنګه کولای شي له دې طریقې څخه ښــه اغېـزناکه اســتـفاده وکړې دغه حرکتونه عموماً په هغــو هیـوا دونو کې د پام وړدي چې په هغو هیـوادونوکې مالي بازار موجود وي او په مالي بازار کې د معاملې فرهنګ هـم موجود وي. که چیـرې د غسې اجرا موجو ده نه وي مــالي بــازار لوړترینه بانکي ګټه د بانک لپاره د بانکي عملیاتو له لارې ایجاد وي. په دې حالت کې بانک قیمتي ورقې بورس ته په وړلو سره د غوښـتونکو لپاره وړاندې کوي. د اړونـده مؤسســې و ضعیت ته په پام سره کېـدای شي ورقې تعیـن شي، خو بانک د بیې د لوړولو د ساتنې په موخه کولای شي د بازار په میـتـودونو لاس پورې کړي۰
- په لومړۍ مرحله کې له دې اسنادو څخه کمه پیمانه بازارته وړاندی کیږي.
- د اســنادو لوړترین اوکم تریـن حد د تحقیـق د فـتـر په وړانـدیـز سره او د بانک د مد یـریت په منظورې سره تعـنیـږي.
- د دې حرکت مصنوعي حرکت او ایجاد ډېـر پیـرو دونکې تشویـقـوي. اوبلآخره د بیې د حد ســاتلو په موخه مصنوعي غوښــتـنـې د یوې وسیلې په حیث د بانک تر پایه پورې له خپـله ځانه سره ساتي.

د درېیــم څپرکي لنـډیـز

د یادولو وړ ده چې په دې څپرکي کې یوازې دوه ډ وله حیا تي کړنې چې د بورس یا مالي بازار اړوند یـړي تهیـه شوي دي اوعـبـارت دي له:

پــه مالي بازار اویا بورس کې د قیمتی پاڼوخپــرول په لومړۍ برخه کې داسي موضوعات لکــه د مقاطعــې عمل، د حق العمل عمل،د قیمتي پاڼــو ملکیت، د قیمتي پاڼو کنـټرول ، د قیمتي پاڼو په معاملاتو کې د کمېشن اخستنې عمل د بانکي معاملاتو له جملې څخه ګڼل شوي دي۰ په دویـمه برخه کې داسي موضوعات لکه د فوریت د ضرورت او احتیاج درجه د منظم بانکي سیســتم موجودیت اود ســنـد یکائ د فرهنګ موجودیت درج شــوي دي، او مونــږ د قیمتي پاڼو د پېـرنې او پلـورنــې له فرهـنګ او هــم د دې پاڼو د پلورنې له مار کیټـونو سره اشنا کوي.

د درېیــم څپرکي پوښـتـنــې:

١- قیمتي پاڼې تعریف کړئ ؟

٢- د قیمتي پاڼو نشرڅرنګه صورت مومي ؟

٣- بورس څه شی دی ؟

٤- مالي بازار کوم بازار ته ویل کیږي؟

٥- د مقاطعې عمل تعریف کړئ ؟

٦- د حق العمل عمل تعریف کړئ ؟

٧- د قیمتي پاڼوکمېشن اخـسـتـنـې د عمل په هکله معلومات ورکړئ ؟

٨- آیا په افغانستان کې د قیمتي پاڼو مارکېـټ شــتــون لــري ؟

څلورم څپرکی

د سوداګریز بانک اعتبار او تګلاره

ټولیزه موخه:
د سوداګریز بانک اعتبار او تګلاره.

د زدکړې موخې: د دې څپرکې په پای کې محصلین باید لاندي موضوعات توضیح کړای شي:

- د ینګي نقد اصل
- د منفعت اصل
- د امنیت اصل

د سوداګریز بانک اعتبار او تګلاره

په هرهیواد کې د هر سـود اګریز بانک موخه د زیاتې ګټې لاسـته راوړل وی. نو پردې اساس بانکدار باید دې پوښتنې ته ځواب ووایي، چې څرنګه د بانک پیسې یعنې مالي سرچینې د شتمنۍ یا لګښتونو په مختلفو اقلامو پورې ځانګړې کړي ترڅو زیاته ګټه لاسته راشي.

دغه د بانکداري عمده ستونزه ده، لکه څرنګه چې مو ولیدل پورونه د بانک سرچینې تشکیلوي اود هغوی د جذب لپاره د لګښتونو متحمل کیږي.

بانک د مالي سرچینو د لګښتونو په کښته راوستلوکې خصوصاً په اختیاري او ارادي امانتونوکې عمل نه کوي ځکه چې بانک د حریفانو په مقابل کې وي. د پانګې او پیسو بازار یورقابتي بازار دی، اود هر تجارتي بانک په ضمن کې د بازار له اجراوو څخه یوجز تشکیلوي٠سربېره پردې د بانکې منا بعو د جذب حد علاوه د رقبا وو د رقابت د خلګو

شــتمني اود هغوی اعتبار اود خلگو اشــنايي په بانکي عملياتو پورې تعينوي، په بل عبارت د بانکي   امانا تو وده يو حد لري٠داسي عوامل لکه د پـيسو اماده کولو مصارف د شتمن بانک لپاره د اعتماد د ځای اقتصادي شرايط اود خلگو اشنايي د امانتونو رسول محدودوي٠ پردې اســاس د تجارتي بانک مســـؤلیـن خپلې مالي سرچینـې ټاکلې شــوي ګڼي. او په دې وسيـله خپله توجه د هغو مصارفو ادارې ته چې هغه د شتمنۍ ستنې دي اړوي.

په بل عبارت د ســوداګريز بانک مديريت د بانک د پـيســو پـه تخصص کې د مختلفـو ارقامو ترمنځ د مانور لګښت قدرت لري په هـمدې دليل په هرسوداګريز بانک کې د بانک د مديريت وړتيا او کارروايي کولای شي په يو ډول نه يو ډول د بانک د پيسو سنجش وکړي.

له پورتنۍ شرحې څخه دا راوزي چې هر سوداګريز بانک بايد يوه عاقلانه تګلاره، اعتبار او پانګونه پيـل اوهـم يې اجرا کړي٠ دغه ســوداګريز بانک بايد يو داســې کيفيت و ټا کي چې د بانک د نهايي هدف په تأمينولو سره د امانت ايـښـودونکو د امانت اصل و ساتي. په هرحال بانک د منا بعو په تخصص يعنې د مختلفو اعـتبارونو او پانګونو په ټا کنه کې بايد لاندي دری اساسي اصله هـمېش په پام کې ولري:

١- د تازه نقد اصل

٢- د منفعت اصل

٣- امنيت اصل

١- د تازه نقد اصل: له دې اصل سره سم بانکـداري بايد د مالي سرچينو توزيع ته د هغوی پــه مصارفو د مختـلـفـو اشــکالو ترمنـځ ځانګړې پاملرنه ولري٠ ځکــه هره لحظه چې وغواړي کولای شي په ډېـرې تيـزۍ سره د شتـمنيـو بېلابېل ډولونه په نغدي ډول تبديل کړي، ترڅو د بانک د ټولو طلب کارانو او امانت ايـښـودونکو ته ځواب وي.

د بانک د ځينو طلب کارانو او د امانت ايښودونکو د غوښتونکو په رضايت کی د بانک د مديرانو وړتيا او قابليت د دی اصل مراعاتول دي.

لکه څرنګه چې يې مخکی يادونه وشوه، امانات د بانک د پور ونو ستره برخه تشکيـلوي. اوله اماناتو څخه هغه مهمه برخه په جاري ډول وي هره لحظه يې چې امانت ايـښودونکی وغواړي له بانک څخه يې ايستليی شي.

ترهغې پوری چې بانک وغواړی نقدي وجه د غوښــتنې په مهال د امانت ايـښـودونکو په واک کې ورکړي. چې د بانک لپاره په دې برخه کې بې وسي ډېر خطر ناکه ده، ځکه بانک

د تعطيل او انحلال لور ته بيايي.

سـمه ده چې هره ورځ په داسـې حال کې چې يو تعداد خلګ د چک په ايـستلو سره خپله سپـارلې وجه له بانک څخه و باسي٠ بله ډله خلګ بيا خپل حساب کريد ت کوي.

اود بانک د دبت کولو او کريدت کولو له لاري يو او بل تر خپل پوښښ لاندی راولي. امّا لازمه ده چې تجارتي بانک ارومرو د نغدي وجـهـې مبلغ د بانک په کسه کې وساتي ترڅو د پـېـرودونکود ورکړې چک له کومې سـتونزې سره مخ نشي.

د نظر دڅـښـــتـنـانو يـوه برخه د بانکدارۍ په چارو کې پـه دې با وري دي چې تازه نغـدې د بانک له شـــتمنيـو څخه هغې ځانګې لره شـامـليـږي چې په مرکزي بانک کې د تـنزيل وړ وي.

پـه مقابـل کې يوه بله ډ له خلـګ په دې باوري دي چې تازه پور د بانک له شـتـمنيو څخه هغه ځانګه تـشـکيلوي چې فوراً په اسـانۍ او پرته د زيان له تحمل څخه په نغـدي وجهـــې د تبـديـل وړدي٠ دا چې د کيفيـت تر کيب د تازه پور اصل ته په توجه سره بايـد په څه ډول وي د بانکي جوړښـت، د ټولنـې د اقتصاد په ماهيت، د اقتصاد پولي والی اويـا غـيـــر پولی والــی، له بانکونو څخه د خلګو د تلقي طرز اوعادات، د بانکدارۍ فرهـنګ، د معاملاتوحجم، د پـيسو بازار پانګه اوداسې نور لري.

۲- د منفعت اصل: په بانکـداري کې دويـم اســاسي اصل د منفعت اصل دی چې بانکـدار همېـشه ورته توجه لري.

څنګه چې د تجارتي بانک موخه د ګټې دهغې اکثـره حدلاس ته راوړل دي.

نوځکه خو بانکـدار بايـد په يوداسې ډول د بانک کيفيت وساتي چې درآمد او پـورونه له مختلفو اقلامو او پانګې اچـونې څخه چې د بانک د شـتـمنيـو هغه ستره بـرخه تـشکيـلوي ترلاســه کـيـږي چې وشــې کولای د بانک د لګښـــتونو د پوښـــښ په ضمن کې يوه ګټه او منفعت هـم د برخه لرونکو نصيب وګرځي.

اوالـبتــه بانکـــدار نبايـد د زياتی ګټې د لاس ته راوړلو لپــاره د بانک د سرچيـنو هغې ســترې برخــې لره د څو اقلامــو پخاطرصرف کړي. ځکـه چې دغه اقلام قاعدتـًا خورا نغـد کېـدونکې اقلام دي لکه اوږد مهاله قيمتي اوراق.

د دې مــورد عکس هم صادق دی يعنې د دې اقلامو د شــتمنيو نقد کېدل چې هماغه نغـدي موجوده وجه د بانک په کېسه کې ده چې اصلاً د بانک لپاره در آمد نلري.

ځکه خو نهايي دوه حده ټا کلې شــوي د شــتمـنيو هغه اقلام چې خورا ګټور دي د نغد

کېدلو ډېر لږ خاصیت اود نغد کېدلو وړتیا نلري.

طبیعي ده چې د دوو نهایي حدونو ترمنځ د پانګې اچونې مختلفې لارې وجود لري. په بل عبارت منفعت اود تازه نقد اصل یو بل لره په مختلفو اړخونو کې را کش کاږي. بانکدار باید د دغو دوو اصلونو ترمنځ لازم تعادل را منځته کړی.

په خلص ډول بانکدار نشې کولای د زیاتی ګټې د لاس ته راوړلو لپاره چې یوانکار منونکی اصل دی د تازه نقد اصل قرباني کړي.

چې د داسي عمل مرتکب شي یوه سمه اود یوې عاقلانه پانګې اچونې تکلاره یې نده ترسره کړي. ځکه په داسي حال کې چې د شتمنیود اقلامو ماهیت قطعي دی. د پورونو د اقلامو قطعیت اوثبات په حتمي توګه سره مسلم نه دی. د بانکدارۍ د موفقیت راز دادی چې بانکدار باید د دوو اصلونو ترمنځ چې هغه منفعت او تازه نقد دی تعادل وساتي. یعنې په عین حال کې بانکدار باید وشې کولای د امانت ایښودونکو او ټولو طلب کارانو اړتیا په نغدي ډول تأمین کړي او د برخه والو لپاره هم یوه ښه ګټه ترلاسه کړي.

د امنیت اصل

دریم اصل چې بانکدار باید په یوه وخت کې د دوو نورو اصلونوتر څنګ ورته توجه وکړي هغه د امنیت اصل دی. دغه اصل بانکدار ته خصوصًا د تصمیم په نیولو کې د پور ورکولو لپاره او د دې خبردارۍ اعتبار ورکوي چې نه یوازې د پور ورکړه د مشخصې موضوع لپاره زیاته ګټه ورکوي بلکې د پور ورکړې ته اقدام وکړي.

د قرضې په ورکړه او پانګه اچونه کې د امنیت اصل باید مراعات شي.

په حقیقت کې د امنیت اصل د پور دغوره او اصل ګرځېدلو موضوع ده، په بل عبارت بانکدار نه باید د هغې زیاتې ګټې د لاسته راوړلو لپاره له خطره ډکو عملیاتواوشیانوته لاس ور وړي، چې کیدای شی د منابعو اصل راوړل شی او د بانک طلب کاران په خطر کې واچوي.

په خلص ډول بانکدار د تصمیم د نیولو په مهال د پانګې اچونې لپاره یعنې د مالي منابعو معرفي باید په یو ځایي توګه سره پورته دری یا د شوي اصلونه مراعات کړي.

د سوداګریز بانک رول د پیسو د حجم په تغیراتو کې: په عمومی ډول یو سوداګریز بانک په لاندی طریقو سره کولای شي خپلو مالي منابعوته زیاتوالی ورکړي.

۱- استـقـراض
۲- د نويو برخه لرونکو ترمنځ د ګټې عدم توزيع
۳- د نويو برخو په خپريدو سره د پانګې زياتوالی
٤- په سر ته رسيدلو کې د ګټې له اصله د مهمو مطالبو تر لاسه کول
٥- د مرکزي بانک په انـد د سوداګريزو اسنادو د وجوه تنـزيل
٦- د قيمتي پاڼو پلورنه

څرنګه چې ليدل کيـږي ترډې ځايه بانک په دوو طريقو کولای شي خپلو مالي منا بعوته زيا توالی ورکړي٠ يو د پور ونو د ســتنـو اقلام او دويـم د اقلامو په بدلون سره کوم چې د شــتمنيـو په ســتـنـو کې درج دي لکه د بانک د مطالباتو اصول اعم له اصلي ګټې څخه په سر رسيــد کې.

په وروستۍ توګه څرګنده ده، چې يواځې د بانک کيـفيت بدلون مومي.

د تجــارتي بانکونود پـيســو پـيـدا کوونکي: څرنګه چې پوهيــږو دخلکو په لاس کې د بانکنوټونو يا سکو څرخيدل د پيسو حجم (c) د اشـخاصو د جاري امانتونو حسابونه چې د چک په واسطه د نقل او انتـقـال وړ وي يعنې

$M = C + D$ د پـيـسو حجم په څرخيدو کی راښيې.

سربيــره پر دې هغه بدلونونه چې ســکې اود خلګو په لاس د بانکـنـوټونو په ميزان کې اويا هـم په ســوداګريزو بانکونو کې د جاري امانـتـونو حجم را منځته کوي. د پيـسو حجم په ګردش کې هـم ښايي بـدلون وومومي.

$M = C + D$ په دې ځای کې ممکن ښــکاره شي چې په تجاري بانک کې د اوليه جاري حســاب د ايجــاد له لارې څرنګــه دغه بانک له دغــو اماناتو څخه په اســتـفـا دې سره د اعتباراتو د حجم د خپرېـد و باعث او په نها يت کې د پيســو د حجم زيا توالی په ګردش کيـږي. د دې موضوع په روښا نولوسره دا فرضوو چې د مرکزي بانک په ټولـنه کې د پـيـسو د انـدازې د بسط په موخه د دولتي پور د اوراقو د ځانګې په اخـستنې د اشخا صو په انـد اقدام کوي. له کومه ځايه چې د نغـدو پيســو ســاتنـه د بانکونو لپـاره هيـڅ ډول لاســته راوړنه نلـري او بانک د پور ورکړې په سيـو ري کې او د ربعې په مونـد نه کې خپل لاسته راوړنه يا ګټه کوی. دې ته په پام سره بانکونو ته په تجربه سره ثابته شوي ده چې هيـڅ کله به ټول امانت ايـښــودونکی د خپلو امانتونو د وجوهو د مونـدنې لپاره بانکونو ته په يوه وخت ښــايي مراجعه ونکړي٠ نوځکه خو دغه موضــوع بانک په دې قادروي چې د امانـا تــو له وجوه څخه فيـصـدي د اضافي وجوه په ډول (نقد) زېـرمې وســاتي او پاتې امانات د اقتصادي لامل په اختيارکې د پور په ډول ورکړي او د خـپـل ځان لپاره ګټه وکړي.

د څلورم څپرکي د مطالبو لنډيز

د څلورم څپرکي په اوږدو کې د سوداګريز بانک تګلاره ياده شوي، چې د هر تجارتي بانک موخه په هر هيواد کې د زياتی ګټې لاسته راوړل دي٠ د زياتې ګټې د لاسته راوړلو په خا طر بايد لاندې موضوعات په نظرکې ونيولی شي.

- د تازه نقد اصل
- منفعت اصل
- د امنيت اصل

د سوداګريزبانک رول د پيسو د حجم په تغيراتو کې چې د استقراض، د پانګې زياتونه، د مطالباتو اصول، د وجوه تنزيل، د قيمتي اوراقو پلورنه او داسې نورو مسايلو په برکې نيوونکی دی. همداراز د خلګو په لاس کې ټول بانک نوټونه او په تجارتي بانکونو کې د اشخاصو جاري امانتونه بايد له پامه ونه غورځول شي.

د څلورم څپرکي پوښتنې:

١- تګلاره څه ته وايې، تعريف يې کړئ ؟
٢- د زياتی ګټې د ترلاسه کولو لپاره د بانکدارۍ کوم اصول بايد مراعات شي؟
٣- د تازه نقد د اصل په اړه معلومات ورکړئ ؟
٤- د منفعت اصل په لنډ ډول تشريح کړئ ؟
٥- د تازه نقد، ، د منفعت او امنيت اصلونو ترمنځ اړيکې څه شی دي؟
٦- استقراض څه شی دی تشريح يې کړئ؟
٧- د خلګو په نزد د بانکنوټونو مقدار په کوم توري ياحرف ښو دلای شو؟
٨- د بانک په نزد د اشخاصو جاري امانات په کوم توري ښو دلای شو؟
٩- په ګردش کې د پيسو د حجم فورمول وليکئ؟

پـنځم څپرکی

د بانک د مدیریت اصول

ټولیزه موخه:
په بانکونو کې د مدیریت له اصولي ماهیت سره پیژندګلوي او د میتود تحلیل اوهم بانکي کړنې.

د زدکړې موخې: د دې څپرکې په پای کې محصلین باید لاندې موضوعات توضیح کړای شي:
- د فعالیت په پروسه کې د زېرمو رول
- د بانک د اړتیا وړ پانګه
- د رسک اعتباري مدیریت
- نظارت اوبررسي
- د پور په ورکړه کې د تخصص درلودل
- پر فعالیت باندې نظارت

د بانک د مدیریت اصول

دا چې بانک څرنګه د مدیریت د اعمالو د پورونو دشتمنیو پراقلامو ممکنه خورا لوړ سود لاس ته راوړي د بانک مدیرباید لاندې څلورو موضوع ګانوته پام وکړي.

لومړی: هغه باید مطمئن شي چې بانک د کافي نغدو پیسو درلودونکی دی او کولای شي د اخیستنې د درخواست په مهال له حساب څخه د حساب څښتنانو ته ځواب ورکوونکی وي۰

د دې لپــاره چې بانک کافي پیســې په لاس کــې ولري باید د فعالیت یــو ډول د نقـد کېدونکې مدیریت په نامه یعنې په هغو شــتمنیـو کې پانګه چې د نقـد کېـدونکي قدرت درلودونکی وي ادا کړي.

دویـم: د بانک مدیرباید د خطر میزان خورا کښــتني ممکنه حد ته ورســوي یعنې په شتـمنـیو کې پانګه اچونه وکړي چې د هغوی د سوځېـدلو احتمال ډېـر ټـیـټ وي.

درېیـم: د بانک مدیر باید په خورا کم لګښــت سره وجوه ترلاسه کړي.

بالاخــره مدیــر باید تصمیم ونیـسي چــې بانک په کوم مقدار پانګې تــه اړتیا لري او پر بنسټ یې کافي پانګه برابره کړي.

څلورم: د بانک مدیر باید د شــتـمنـیـو اوپورونو له ضرر څخه لوړ ګام واخلي او له شته امکاناتو سره سمه پانګـونه وکـړي.

د نقـد کېـدنې مدیریت اود زېـرمو رول: اصولاً یو بانک چې کله د حســاب څـښـتن ته په مراجعې سره اویا هـم له خپل حســاب څخه پیسې اخلي او باید یوه وجه له بانک څخه بهــر شي نو څرنګه عمل کوي٠ بانک د زیاتې دارایــي درلودونکی دی، خو ټول امکانات بیا دارايي نه وي.

قانــوني زېرمه یــو برابر وي. یعنې بانک مجبور دی ترڅو پــه هروخت کې % 10 جاري امانات په مرکزي بانک کې د ذخېرې ترعنوان لانـدي وساتي.

پورتنــی بحث د غې موضوع لره چې ولې بانکونه د وجوهود ډېـروالې سره سره پور یاد پور اوراقو ته ترجیح ور کوي چې مازادې ذخیرې زیاتې، جدی پاملرنې ته اړتیا لری. کله چې سپارل شوي له بانک څخه خارجیـږي د مازادې ذخـېرې وجوه بانک لره دغه امکان ور کوي ترڅو له لاندي لګښـتونو څخه ډډه وکړي:

- له ځینی بانکونو څخه پور اخسـتنـه
- د قیمتي اوراقو پلورنه
- له مرکزي بانک څخه پور اخیستنه
- پور نه تمدیـد ول اویا هـم نورو بانکونو ته پور نقلول

دپانګې اغېزه د برخود څښتنانود حقوقوپه بیا ورکونې باندې:

لــه کومه ځایه چې د بانک مالکان او څښــتـنان د بانــک د صحیح والې له طرز څخه مطمئـــن شي، هغوی خپله باید د بانک د مفیدیــت د معیارونو په هکله اطلاعات ولري. د بانکــي شــتمنیو بیا ورکونه له اصــلي معیارنو څخه ګڼل کیـږي چې په واســطه یې د بانک مفیدیت حســابېږي. د شــتـمـنیـو بیا ورکونه یعنې د هرې افغانۍ سوچه سود شتمنیـو د مالیاتو له کسر څخه وروسته

دشتمنیو بیا ورکونه = (د مالیاتو له کسر څخه وروسته سوچه سود) / (شتمنۍ)

د شــتمنیو د بیا ورکونې اړونده رقم د بانک د مېــزان اړونده اطلاعات وړانـدي کوي، څکه چې ښيې په متوسطه توګه سره له هرې افغانۍ څخه د مفاد څه اندازه لاس ته راغلې ده۰ پــه هر حال مالکان غواړي ترڅو پــوه شي د هغوی د پانګونې له حمل څخه بانک د درآمد په کومه اندازه لاس موندنه کړې.
د بــل اصل له معیار څخه په اســتـفادې سره د بانک د ســود راوړنې پــه اړه کېدای شي په دې اطلاعاتوهـم پوه شــو یعنې د هرې افغانۍ ســوچه ګټه د پانګې د مالیاتو له کسر څخه وروسته.

د برخه والو د حقوقو بیاورکړه = (د مالیاتو له کسر څخه وروسته سوچه ګـټـه) / (بانکي پانګه)

د بانک د برخه والو د خطراوبیا ورکړې ترمنځ تړاو:

د بانک د پانګې د زیا تونې ګټه د مالکانو لپاره د ا ده چې د هغوی پانګه په امن کیـږي او د بانک د ماتې احتمال کمیـږي. ولې د بانک پانګه زیات لګښت لری. هر څومره یې چې انــدازه ډېـره وي د برخو د څښــتـنانو د حقوقو بیا ورکــړه به لږه وي. مدیر باید د بانک د پانګــې د اندازې د تعین لپاره پــه دې اړه تصمیم ونیسي چې د پانګې په کوم میزان او څه انـدازې سره د بانک مصؤنیت او امنیت تا مینـیـږي او هغې لره په لږه بیا ورکړې له ډ یـرې پانګې څخه په را پورته شوي پانګې مقایسه کړي.

کله چې عدم اطمنان سخت شي او له قرضې څخه را پیدا شوی د درنو زیا نونو احتمال زیا توالی مومي، د بانک مدیران د پانګې د زیا توالې په اړه کوښښ کوي ترڅو برخه وال له ضرر څخه مصـؤن پاتې شي. برعکس که هغوی اطمنان ولري چې د پورونو له سوځېـدو څخه راپورته شــوي. زیا نونه لږ دي نود بانک پا نګې ته لږ والی ورکوي او د اســهامو د حقوقو ضریب لوړ بیايي ترڅو د برخه والو د حقوقو بیا ور کړه زیا توالی وموي.

د بانک د اړتیا وړپانګه: د ډېرو لوړو لګښتونو د شتون په سبب د پانګې ساتنه (دهغو دلایلو په بنسټ چې همدا اوس مو یا د کړل) د بانک ډېری مدیران د دې غوښتونګې دي چې لږه پانګه وسا تي. نوله همدې مخې دولتونه د امانت ایښود ونکو د منا فعو د سا تلو پخا طر یوڅه مقررات د بانکونو د پانګې د هغه اقل حد په اړه وضع کوي، او بانکونه مکلف دي ترڅو خپله پانګه له هغه خپل قانوني حد څخه ډېره وسا تي.

د بانک د پانګې مدیریت: که چیرې بانک متوجه شي چې د برخه والو د حقوقو ضریب ډ ېر زیات دی او بانک د پانګې له نظره کمبودي لري (څکه احساس کوي چې د حساب کوونکو غوښتنوته په ځواب ورکولو سره د وجوه د برداشت کولو په مهال قادر نه دی، او یا دا چې د اړتیا وړ پانګه نلري. کولای شي د کم والي له لارې خپلې پانګې ته زیا توالی ورکړي.)

کولای شي د لږ والي له لارې د ډک سود د کټې وېشلوته زیاتوالی ورکړي او هغه د پانګې په حساب منظور کړي.

کولای شي په هماغه اسطحه نظر وکړي د پورونو د لږ والي له لارې یا د قیمتي اورا قو په پلورلو سره د لاس ته رغلو وجوهو په کارولو سره د پورونو د لږ والي لپاره باید د شتمنیو میزان ته کمښت ور کړي په اوسنیو کلونو کې ډ ېری له بانکونو څخه د پانګې له کمښت سره لاس او ګریوان دي او د شتمني د ودې په محدودولو مجبور شوي، په اخېرو کلونو کې د بانکونو دغه اقدام د پورونو او د اعتباراتو د حجم د کمښت لامل ګرځیدلی.

دریسک اعتباري مدیریت: لکه څرنګه چې د شتمنیو د مدیریت د عمومي اصولو په اړونده بحث کې مو وویل٠ بانکونه باید خپل پورونه افرادو یا شرکتونوته ورکړي، چې د هغوی په بشپړې بیا ور کړې باندې اطمنان ولري ترڅو وکولای شي په زیات سود باندې لاس برې شي. اقتصادي مفاهیم (د نامناسبو ټا کنو) اود اخلاقي خطر په نومونو باندې د عمل چوکاټ وړاندي کوي چې کېدای شي هغه ته ورسیږي د اعتباري او مشکوک الوصل پورونو ریسک دغه کم حد لره درک کړي. په بازارکې قرضه د (د نامناسب انتخاب) مساله له هغه لوري څخه مطرح شوي چې ډېر خطر لرونکي شرکتونه (یعنې هغوی چې په ډ ېر احتمال سره د پور له بیا ور کړې څخه ناتوان پا تې کېږي.)

معمولاً هغوی دې چې د پورپه اخستنه کې له نورو څخه زیات ټینګار کوي. یا په بل عبارت هغه چې په ډ ېراحتمال معکوسه پا یله راوړي هغه کسان دي چې په ډ ېر ټینګار سره پور اخلي٠ پور اخستونکې شرکتونه او اشخاص چې د زیات خطر لرونکې پانګونې طرحې اجرا کوي، که چیرې پخپل کار کې بریا لي شي نو په ډ ېره ګټه اوړي او په همدې دلیل زیات تمایل پور اخستنې ته لري، په هرحال د پور ورکونکې بانک له پلوه دغه

ډول شرکتونه نامطلوب ترينه پـېـرودونکي دي ځکه چې په ډ ېـر زيات احتمال نشي کولای خپـــل پورونه بېـرته ورکړي له کومه ځايه چې شــونې ده د کريدت پــه بازارونو کې قرض اخيســـتـونکې اشــخاص يا شرکتونه په داسي فعاليتونو پيـل کوي چې د قرض ورکوونکې له پلوه معـقول اويا مطلوب نه دي. د (اخلا قي خطر) مسأله منځ ته راځي. په داسي شرايطو کې د دې احتمال ډېر زيات دي، چې پور اخسـتونکی د سود د بيا ورکړې او يا هم د پور د اصل په ورکولو کې پا تې را شي.

څارنــه او نظــارت: ترکومه ځايه چې په اعـتـبـاري بازارونو کـې پور ورکوونکې (له پور اخســـتونکو سره په مقا يســه کې) د پانګونې له فرصتونو او هغو فعاليتـونو څخه چې يې پور اخـســـتـونکی شـخص يا شرکت تر سره کوي خبرنه دي د (متـفـاوتواطلاعاتو) موضوع مطرح ده. د داسې وضعې شتون د دې لامل کيـږي چې بانکونه له اطلاعاتو سره په تړاو په د وو طريقـو عمل وکړي.

څارنې او نظارت ته په حقيـقت کې، د بانکـدارۍ حرفه يعنې د اطلاعاتو توليـد هم ويلای شو.

بررسي: د مســئلې شــتون (نامناســب انتخاب) په اعتباري بازارونو کې دا ايجا بوي چې بانکونه له خطره ډک درخواست کوونکې بايد له نورو درخواست کوونکو څخه تفکيک کړي ترڅويــې پورونه ګټـور شي٠ بانک د دې لپـاره چــې و کولای شي دغه کار په يوه اغـېـزناکه طريقه سره ترسره کړي.

نو بايد له مـتـقاضي شرکـتـونو يا اشــخاصو څخه د اطمنان وړاطلاعات راټول کاندي٠ د اعـتـبـاري ريســک د مديريت له اصولو څخه يو مهـم اصــل د اطلاعاتو راټولونه او څيـړنه ده٠ کله چې يو نفـر بانک ته مراجعه کوي. اود موټـر يا کور لپاره د شخصي پور غوښـتـنـه کــوي نو لومړنی هغه شـــی چې يې تر سره کـړئ هغــه دادی چې د ځانګـړې ځواب لـيـک فورم ډک کړئ اود خپل مالي وضعيـت په هکله د قـيـق اطلاعات وړاندې کړئ.

پــه دغه ځواب لـيـک کــې بايـد د قـيـق اطلاعات، د حقـوقو ميـزان، بانکي حســابونه ټولې شــتـمـنۍ او نور پورونه بايـد ذ کر شي. همـداراز د شــخص سوابـق بايد د قرضې اود مـيـا شتنی ور کړې د توان له نظره قيـد شي. د يا دونې وړده چې د پوراخيستـنې شرايط د عمومياتو په برخه کې تشريح شوي.

کله چې بانک تجارتي پورهم ور کړي. نو بايد اطلاعات راټـول کړي، او خپل شرکتـونه بايد له خطره ډک شرکـتـونو څخه بېـل کړي. بانک د سود اود درخواست کوونکې د شرکت د زيان په هکله اوهمـداراز د شــتـمـنيو او پورونو په هکله يې اطلاعات راټولوي اود درخواســت کوونکې د شرکت احـتـمالي موفـقـيـت هم ارزوي.

د پــور پــه ورکـړه کې د تخـصص درلــودل: د بانک له اصــلي ځـانګړتـیـا وو څخه یوه هــم دا ده، چې اغـلـباً یــو بانک په پور ورکړه کې محـلي شرکـتـونو یا هغو شرکتونو ته چې په ځانکــړو صـنایعـو کې فـعالیت کوي متمرکز کیـږي. نومـــوړی بانک د کـثـیـرالـمتنـوع پورونـــو کیفیــت نه جوړوي او خپـــل ځـان د ډ یــرخطــر په وړانـدي ورکــوي. ولې له بل لیدلوري څخه په ځانـګـړو پورونو باندې ټمرکز، د کار تخصص در لودل صحیح دي. د مسالې شــتون (نامناســبه انتخاب) دا ایجابـوي چې بانک هغه شرکـتـونه چې د خطرناک ریســک درلـودونکې دي له نورو شرکـتونو څخه بېـل کړي. د بانک لپـاره د اطلاعاتو راټـولونه د نورو شرکـتـونو په هکله د محل تـفـکیک آســانه دی. کولای شي د هغوی د اعتبار میزان له لرې شرکتونو سره په پرتله کې یو څه راحت ټا کي، او په همدې ترز پور ورکوونکی بانک د ټمرکز له لارې په یوه ځانګـړې موخه کولای شي د نوموړو سر چـیـنو په هکله ښه خبرتـیـا ترلاسه کــړي. او په همــدې د لـیـل د دې وړانـد ویـنـه چې کوم او څو شرکـتـونه به په هغه خپله ټا کلې نېـټـه د پورونو په ادا کولو وتوانیـږي یو څه آسانه ده.

پرفعالیتونــو باندې نظارت: هر هغه وخت چې د پور در خواســت کوونکی شــخص یا شرکــت د پور له اخـســتلو څخه وروســته په مخاطــره آمېـزه کړنو لاس پــوري کوي او په نتیـجه کې نشې کولای په ټا کلې نېـټـــه د پور بیا ورکړه ترسره کړي. بانک د اخلاقي خطرد مخنیــــوی لپـاره بایـد د پور په قرارداد کـــې بندونه اوقـیـدونه باید ورځای کړي چې د پور اخـیـســتـونکې له مخاطره آمېـزه یا ریسک څخه له ډ کو فعالیـتونو څخه منع کړي٠ بانک د پور ورکوونکـیـو شرکتونو پر فعالیت باندي د نظارت له لارې دا درک کوي چې آیا شرکت د پورد قرارداد مفاد اجرا کوي او که نه ؟

د اطلاعاتــو او د پور اخســـتـونکو شرکتونو پر فعالیتونو بانـــدي د نظارت راټولونه دغه مســئـله روښــانه کوي چې موفـق بانکونه ولې درانه مبلغونه د اطلاعاتو او حساب رسۍ د راټولونې لپـاره صرفوي.

لــه پـېـرودونکــی سره اوږد مهالــه اړیکې: یوه بله لاره چې بانـــک و کولای شي له پور اخـســتونکې شخص څخه یو څه اطلاعات ترلاسه کړي دا ده، چې له پـیـرودونکې سره اوږد مهالــه اړیـکې ټـیـنـګې کړي چې همـدغه د اعـتـباراتو دریســک مدیریت له مهمو اصولو څخه ګڼل کـیـږي.

کــه چیـرې د پور درخواســت کوونکی پــه هغه بانک کې د روان حســاب یا پس انداز درلودونکی او یا دا چې په یوه اوږد مهاله دوره کې یې له دې بانک څخه پور اخیستی وي د اعتباراتو د دایـرې مســـئـول کولای شي حسابونوته د مراجعې او سوابقو له لارې ډېــر ښه اطلاعات ترلاسه کړي.

د روان حســاب گردش اود پور د درخواســت کوونکي د پس انداز حســاب کولای شي د دې په اړه په کوم وخت کې او د کال په اوږ دو کې نغدو پیســو ته اړتیا لري او بل داچې د شتمنیـو نقـد کېـد ونکی قـدرت او د هغه با القـوة توان څومره دی د بانک د مسؤل په واک کې اطلاعات ور کولای شي٠ د هغو چکونو څېـړنه چې د پور درخواســت کوونکی یې لیکلای شي د هغه د معاملې اړخونه مشخص کړي٠ که چیـرې دغه شخص له شرکت سره له دې وروســته له بانک څخه پور اخیســتی وي، نوموړی بانک د هغه د ور کړې په اړه ښایي ښــه اطلاعات ولري. د پېـرودونکي اوږد مهاله اړیکــې له بانک سره د دې لامل کیـږي چې د اطلاعاتو راټولوني اړونده لګښــتونه کمښــت و مومي٠ بانک په ډ یـر راحت سره کولای شي ترڅو له ریسک څخه ډ ک شرکتونه له ټولو درخواست کوونکو څخه ښه تفکیک کړي.

له پېـرودونکي سره د اوږد مهاله اړیکو مزایا وي د دې څرګندونه کوي چې دغه روابط هـم د پور د درخواست کوونکي د شرکت لپـاره ګټـور دي اوهم د بانک لپـاره له څو لارو څخه یوه لاره د داسي رابطې د رامنځته کیدل دي چې یاد شوی بانک د شرکت ارزانه سهامي وپیــري او پــه هغه کې د ګټــې درلودونکي شي ترڅو و کولای شي یــو کس شرکت لپاره د مـدیره هـیـئـت ترعـنوان لاندې ولري٠ نن صبا د امریکا په متحـده ایالاتو او داسې نورو ډ یـرو هیـوادونو کې د داسي قراردادونو تنظیم قانوني موانع لري، ځکه چې له 1730 لسـیـزې څخه ورسته بانک د شرکت په اسـهـامو کې له پانګونې څخه محروم کړای شو.

د پور په ورکړې سره تعهد

بانک کولای شي د پور درخواست کوونکي له شرکت سره اوږد مهاله روابط ټـینـګ کړي اود قرار داد د تنظیم له لارې د پور په ور کړه کې متعهـد اود اطلاعاتو راټـولونه وکړي.

د پور له تعهـد څخه موخه دا ده ترڅو بانک متعهـد شي چې یو مشــخص مبلغ په یوه معیـن نرخ (چې د بازار د ربعې له نرخ سره ارتباط لري.) د مشــخصې زمانې په یوه دوره کــې د قرضې په عنوان یا یوه شرکــت ته په اعتبار سره یې ور کړئ. ډېرې تجاري او صنعتي قــرضي د وړاندیز شــوو قراردادونو د تعهد له مخی ورکول کېــږي. د شرکت لپـاره د دې ډ ول قرار داد ګټه دا ده چې د اړتـیـا په مهال به ښــایي لازم اختیار ولرئ، چی د بانک لپـاره د داسي قــرار داد مزیــت یازتوالی دادی چې د پور د ورکړې په تـعـهـد سره دا ایجابوي چې شرکــت پــه دایمــي ډ ول سره د درآمد د مېزان په هکله، شــتمني، پورونه او نور له همدې ډلــې اطلاعــاتي لارې چارې باید بانک تـه ور کـړي. د پور په ور کړې سره د متعهد قرار داد تنظیم د اړونده لګښــتونو د کمښــت په موخه د بانک لپـاره د اطلاعاتو د راټـولونې خورا مـنـا سبــه طریـقـه ده.

د پـنځم څپرکي د مطالبو لـنډیـز

په دې څپـرکي کې د ورځې مهـم موضوعات لکه د بانکـدارۍ په پـروسه اویا د پانګـونې په پـروســه کې د زېـرمو (ذخایـر) رول او د برخه والو لپـاره د ګټـې راوړل، ســوچه ګټه د مالـیاتــو له ما تـېـدنې څخه وروســته د بانک د برخه والــو د بیا ور کړې خطر، د بانک د اړتیا وړ پانګه او همـدغســې نور د کار وړموارد یې، د پانګونې په پروســه کې ریســک، د پــور په ور کړه کې د تخصــص درلودلو نظارت اوڅېـړنه، د متقاضیانو او شرکت لپـاره د پور ور کــړې پس منظر، د بانکي تصـد یو پرفعالیتونو باندي کنتـرول او نظارت، زیاته او اوږ ده رابطه له پـېـرود ونکو او نورو ټولو هغو اشخاصو سره چې په یوه ډول نه یو ډول له تصدۍ سره پــه تمــاس کې دي او ورسره را کړه ور کړه لــري او بالاخره د پور په ور کړه کې تعهد او دزیاتی ګټې لاس ته راوړل د پانکې د برخه والو لپـاره ځای په ځای شوي. د پورته یادوشویو موضوعاتو په را خپـلولو سره د بانکي تـصـد یو د ستـونزو هغه ستره برخه تر لاسه کوو.

د پــنځم څپر کې پوښـتـنـې

۱- په بانکي تصـد یو کې د زېـرمو رول واضح کړئ ؟
۲- د بانکي تصدي د اړتیا وړ پانګې په هکله معلومات ور کړئ ؟
۳- د ریسک د اعتباري مدیریت عمومي مـفـهـوم بیان کړئ ؟
٤- نظارت او څارنه تعریف کړئ ؟
٥- د پور په ور کړه کې تخصص څه رول لري ویې لیـکئ ؟
٦- پر فعالیتونو بانـدي د نظارت په اړه معلومات ور کړئ ؟
٧- څرنګه کولای شو له پـېـرود ونکو سره اوږد مهاله رابطه ټـیـنـګه کړو ؟
٨- د بانکي تصدي لپـاره د پور په ور کړه کې تعـهـد څه ګټـه لري ؟

شپږم څپرکی

بانکي نظامونه

ټولیزه موخه:
د بانکونو د ماهیت او بانکي نظام پیژندنه.

د زده کړې موخې: محصلین باید د دې څپر کې په پای کې لاندې موضوعات توضیح کړای شي:

- غیر متمرکز بانکي نظام
- متمرکز بانکي نظام
- اسلامي بانکي نظام

بانکي نظامونه

تراوسه پورې د بانکې نظامونو په باب کم معلومات شتون لري.
او په عمومي ډول سره له دې عمده اصل څخه یا د ونه کیږي.
بانکي نظام په حقیقت کې د اصولو، قوانینو، مقرراتو، لایحو او کړنلارو مجموعه ده چې د بانکي کړنو په چوکاټ کې امکان لري.

داسې فکر کیږی چې بانکي نظامونه کولای شو په پینځو برخو وو یشو:

۱) غیرمتمرکز بانکي نظام
۲) متمرکز بانکي نظام
۳) سوسیالستي بانکي نظام

٤) مختلط بانکي نظام
٥) اسلامي بانکي نظام

۱- غیرمتمرکز بانکي نظام: د یا دونې وړده چې د بانکدارۍ پیل د غیر متمرکزې بانکدارۍ له نظام څخه شوی دی٠ څرنګه چې په اقتصا دي پرمختګ او وده کې د بانک تولید یو سترخو ځښت منځ ته راو ړي او د لومړي ځل لپاره نړۍ د پانکونې خورا مطمئنې سرچینې و موندې٠ او له همدې امله ډ یرى له هغوی څخه چې د داسي سترې پد یدې د ایجاد توان یې درلود نو یې د هغو په ایجا دولو لاس پورې کړ. ځکه چې دې پد یدې کولای شول په ډ یره کمه موده کې غیرقابل تصور ګټه منځ ته راوړي.

د کار په لومړیو کې هر چا کولای شول پرته له کوم ممانعت څخه د بانک په ایجا دولو لاس پورې کړي. نوله همدې امله بانکونو په وړو پانګونو لاس پورې کړ. او یو لوی انقلاب یې را منځ ته کړ. دغه بانکونه وو چې یې کولای شول د بانکنوټونو په نشرولو لاس پورې کړي. او یو څه سیکې په بازار کې په نهایته ضعیفو قانوني محدود یتونو وړاندې کړي. د بانکي نظام په لومړیو کې کوم مهم اصل چې مطرح و، د بانکونو تعداد اود فعالیتونو محدودې ساحې د پانګې کوچینوالې ته په کتو سره په لاس کې درلودل. او هیوادونه وروسته په دې باوري شول چې د بانکونو تعداد په کوچنیو پانګو سره نشې کولای د ودې او توسعې په حالت کې اقتصا دي غوښتنوته ځواب ویونکې و اوسې. اوله دې اصل څخه په پیروي سره په دې لټه کې شول، ترڅو د بانکونو له تعداد څخه مخ نیوی وشي. اوښه ډ یره پانګه د بانکونو د محد ویت په تعداد کې را ټوله کړي. خو دې اصل بانکونه متضرر نکړل او حتّی د هغه په تقویت او پیا وړتیا کې یې کوښښ وکړ. او بانکونو په دې نظام کې د مارکېټ له اصل سره سم خپل فعالیت ته ادا مه ورکړه. د یادونې وړ ده چې خصوصي سکتور په دې بانکي نظام کې مخکښ ؤ.

- رقابت په دې نظام کې یو جوړوونکی اصل دی.
- د قاتلا نه رقابت مخنیوی د قوانینو په واسطه صورت مومي.
- په دې نظام کې مرکزي بانک یوازې ار شا دي رول لري.
- په دې نظام کې خوصوصي بانکداري داساسي قانون په واسطه تضمینیږي.
- مرکزي بانک په بازار کې مدا خله نکوي مګر دا چې ملي منافع په خطر کې وي.

نن سبا دغه نظام د نړۍ خورا وسیع نظام منځ ته راوړی دی. څرنګه چې بانکداري له داخلي سطحې څخه هم اوچت ګام ایښی او نړیواله شوی ده.

۲- متمرکـز بانکي نظام: له غیـرمتمرکز بانکـي نظام څخه را وروســته متمرکز بانکـي نظام خپلــې کړنې د امکان ترحده پورې څرگندیږي او ډگر ته را وړاندي شــو، او دا حقیقـت ښیې چې متمرکز بانکـداري نظام د غیـرمتمرکز بانکـداري نظام په مرحله کې او د بازار د اقتصادي نظام په چوکاټ کې زېږ بـدلی دی، په داسي زمانه کې چې سوســیا لیســتي اقتصا دي نظام لا زېـږیـد لی هـم نه ؤ.

د متمرکــز بانکـــي نظام سوســیا لیســتي ډول د ملکیــت په تفــاوت سره یعنې دولتي بانکـداري وړاندې کوي په داســې حال کې چې په متمرکز نظام کې د بازار یا مارکېټ نظام رد او د دولتــي بانکـدارۍ د ملکیــت نفي اود دولتي بانکـداریو کره فعالیتونه مطرح دي د هغې بانکـدارۍ په څنگ کې چې د مختلـطو اقتصادي بنسـټـونو په اساس ولاړ دي.

۳- سوســیا لـیـستي بانکـداري: سوسیا لیستي بانکـداري له سوسیا لیستي سنـتي بانکـداري څخه چې نن په یوه دا سـتـان پورې تړلې ده پـیـل کوو.

د متمرکزې بانکـدارۍ په نظام کې د خورا سوچه بانکـداري بنسټ د شوروي اتحاد په وخت کې ایـښودل شوی دی، او د پام وړ وده یې وکړه او ضمناً یې د دې نظام په چوکاټ کې ښې کړنې ترسره کړې.

د بانکي نظام دغه ماتې د بانکي عملیاتو د ښــه کار له نـشــتـوالې څخه نه وه، بلکه د اقتصادي، اجتماعي، سیاسي نظامونو د تیت او پرک کېـدو په اثر د هیـواد په سطحه سره او د سوسیالستي نړیواله سیستم په سطحې سره ؤ سوسیالستي متمرکزې بانکـدارۍ د 1917 کال د سټرانقـلاب له بریا څخه وروسته را منځته شوه او له انقـلاب څخه وروسته یوازې د وومیا شتو په اوږدوکې ټول هغه بانکونه چې ترهغې ورځې پورې د خصوصي بانکونو په ډ ول ادا ره کیـده ملي شول. او د دولت په واک کې راغلل. دولت د بانکي چارو د ادارې لپاره دولتــي بانــک چې د دولتي بانک په نامه یا دیـده منځ ته راووړ. او له هغه څخه وروســته خصوصًا له 1931 کال څخه وروسته د نورو تخصصي بانکونو په ایجا دولو یې لاس پوري کړ.

دولتي بانک

ددی بانــک د رامنځتــه کیدو علت دا و، تر څو یوه داســې مؤسســه رامنځته کړي چې وکــولای شي د مرکــزي بانک ټولې دندې له ټولو اړخونو سره پداســی ډول لکه غریبانو چی ځینې کار اخیست پر غاړه واخلی. او تریوې اندازي پورې د سوداگریزو بانکونو دنده، د پس انداز صنـدوق او د مالیې وزارت له دنـدو څخه یې یوه برخه پرمخ وړه.

د پورتنیو اهدافو په پام کې نیولو سره دولتې بانک را منځته شو. او په نړۍ کې د سوسیا

لیســتي لومړنی بانک په صفت په تازه، نویو او عجیبوکړنو سره د بانکـدارۍ نظام اود پولي جریاناتو د تنظیم اوهم د اقتصا دي فعالیتونو میدان ته یې را و دا نګل.

د دولتي بانک دندې عبارت دي له:

- د بانګنوټونو د خپریدو بانک.
- د لنډ مهاله کریـد تونو ور کړه.
- د ټولو هغو تعـمیراتو تمویلول چې د دولت لپـاره یې حیاتي رول درلود.
- د بزګرو لپـاره د اوږد مهاله اعتبار ور کړه.
- د مرستنـد و یو مؤسساتو لپاره د اوږد مهاله اعتباراتو ور کړه.
- په ځانګړې توګه په کلیو او بانډو کې د استوګنې د برابرولو د اعتبار ورکړه.
- د دولت د عوایـد و د نںوتلو محل او دولتی ورکړې.
- د مؤسساتو په معاملاتو باندې نظارت.
- دې بانک یوعمومي رئیس درلود.
- دې بانک 250 زره کار مندان درلودل.
- دغه بانک د نړۍ او مخکني شور وي اتحاد له خورا عمده مؤسسو څخه ګڼل کېـده٠
  په 1961 ز-کال کې د پانګونې بانک د زراعتي، سوداګریزو او ښار والي بانکونو په بدل کې منځ ته راغی.

د دې بانک خورا مهمې د ندې عبارت وې له:

- ښـار والي
- صنعتي واحد ونه او سوداګریزې مؤسسې
- د لنـډ مهاله او اوږد مهاله کریـد تونو اجرا او سا ختماني مؤسسې
- په ښارونو کې د استوګنې په موخه مرستندویه شرکتونو ته د اوږد مهاله پورونو اجرا کول.

بهـرنی سوداګریز بانک:

- دغه بانک به د بهـرني تجارت په برخه کې فعالیت کا وه.
- د بهــرني تجارت په هکله کار چــې له اویا هـیـوادونو څخه یې ډېـر هـیـوادونه په بر کې درلودل.
- د لا زمو لارو چارو تهیه کول له نورو هـیـواد ونو سره د مرستې د اجرا په خاطر.
- د بهـرني تجارت د مال تأمیـن.

۴- **مختلطه بانکداري:** د دې نظام په هکله ډېرى هغه کسان چې مختلط اقتصا دي نظام نه مني منفي نظريات لري هغوى دغه نظام د آزاد بازار د نظام اړو نده بولي.

مختلط بانکداري نظام د آزاد بازار له قيد څخه را ووت او د دې نظام د شکېد ليو وا ګو په د فع ګولو کې يوعامل شو. په لومړيو کې رهبري شوي مختلط، ټولنيز، او اقتصا دي نظامونه منځ ته راغلې او اقتصا د يې په جدّى رهبري کې را ووست.

په هغې زمانې کې د هند، پاکستان، ماليزيا، مصر، سوريې عراق ، افغانستان او په همدې ډ ول نورو هيوادونو لاره پيدا کړه.

په حقيقت کې مختلط نظام د بازار نظام ته د رسېدلو لپاره لومړنى ګام دى، او خصوصًا په پرمخ تلليو هيوادونو کې وي دغه نظام کېداى شي په لاندو بېلګو سره تمثيل کړو:

- په دې نظام کې رقابتي بانکداري په مناسب ډ ول سره تنظيمېږي.
- دولتي بانکونه د خصوصي سکتور د بانک په څنګ کې فعاليت کوي.
- خصوصي بانکونه د ملي منافعو له موخو سره سم رهبري کيږي.
- په ځانګړو حالاتو کې د خصوصي بانکونو فعاليتونه د مرکزي بانک له لورې پرمخ بيول کيږي.

بايد ووايو چې دغه بانکي نظام کاملاً د اقتصا دي او اجتماعي نظام اړونده نه ده.

۵- **د اسلامي بانکدارۍ نظام:** د لومړي ځل لپاره په 1363 هجري قمري کال کې د ايران اسلامي بانکداي نظام منځ ته راغى ، او د هغوى د رژيم له جوړښت او ماهيت سره سم د اسلامي بانکداري نظام طرح ريزي شو.

په اسلامي بانکدارۍ کې هر هغه څه مونږ په بانکي عملياتو کې مطالعه کړل او په ټو له نړۍ کې معمول دي تر سره کيږي، خو د بانکي کړنو يو ډ ول چې په مفاد باندې ولاړ دى او څرنګه دغه هدفونو چې د بانکي د وه کونو هد ف له جملې څخه ګڼل کيږي ترلاسه کيږي.

معمول بانکي تفاوت په اسلامي بانکي نظام اونورو بانکونو کې متما يز کوي.

اسلامي بانکونه خپلې ټولې کړنې له شريعت سره سمې برابر وي.

د شريعت له اصولو څخه هر ډ ول تېرى بانکداري ور انوي او خرابوي.

په اسلامي بانکدارۍ کې د بهرنې کلمه له تطبيقي اقتصا دي قا موس څخه حزف شوي ده او په عوض کې يې د کار، مزد او سود کلمه تضمين شوي او استعما ليږي. ټولې اسلامي بانکي معاملې د اسلامي مسايلو په نظر کې درلودلو سره شونې دي.

روانه قرضه حســنه چې له بانکي عملياتو څخه کاملاً د غـير اســلامي بانکونو د جاري حساباتو معاملا تو ته ورته ده٠ پـېـرودونکې کولای شي چې د چک له مخې يې واخلي.

د پس انداز قرضه الحســنه چې د بانکي عملياتو دغه شــکل په دې اړه هـم لکه د تېـر په شان ده.

د غـير ثابـتـو نقـدي يا جنسي جوايزو ورکړه د کار له ورکړې څخه د سپارونکو تخفيـف يا معافيت مزد يا حق الوکاله هـم د يادونې وړ ده.

او همـدا شان له خلګو څخه ميعادي امانات بانک ته د منـلو وړ ګرځي.

په دې اړونـد بانک و کيل دی. اوله دغې پانګې څخه د مشــارکت ، مضاربت ، اقساطي معاملات مســتـقيمې پانګونې، اجاره د تملک په بڼـه او د اســلام له عـقـودو څخه داســې ځينې نور تر استفادې لانـدي را ځي.

د شپږم څپرکي د مطالبو لنډيز

د دې کتاب په شپږم څپر کې کې لانـدي موضوعات په خُلص ډ ول سره برابر کړل شوي دي:

۱- د غيـــر متمرکزه بانکدارۍ نظام يا د آزا دې بانکدارۍ نظام چې د بانکدارۍ پيـل له همدې ځايه پيـل شــوی دی، او تر ننه پورې په نړۍ کې ور څخه په پراخه ډ ول استفا ده کيـږي.

۲- د متمرکــز يا دولتي بانکدارۍ نظام ۰ دغــه نظام د غيـر متمر کزې بانکداري نظام په د ننـه کې و ده موند لې. او د۱۹۱۷ کال د اکتوبر د ميا شـــتې له انـقلاب څخه وروســته يې په فعاليت پيـل وکړ اود مخکـني شــور وي اتحــاد د ړنګېدو په اثر له منځه ولاړ.

۳- د اســلامي بانکدارۍ نظام چې د لومړي ځل لپاره په 1363 کال د ايران په اســلامي جمهوريت کې طرح ريزي شــو او له اســلامي شريعت سره ســم فعاليت کوي، او له اســلامي شريعت څخه تېـری د دې نظام د بانکداري فعاليتونو مخالف دی۰ او زمونږ په هـيـواد کې دې نظام نوی په فعاليت پيـل کړی دی.

د شپږم څپرکي پوښتنې:

۱- څو ډ وله بانکداري نظامونه پېژنئ نوم‌ونه يې واخلئ ؟
۲- لومړنی بانکداري نظام کوم نظام دی شرحه يې کړئ ؟
۳- د متمرکز يا دو لتي بانکداري نظام په اړه معلومات ور کړئ ؟
٤- د ولتي بانک په کوم ځای او په کوم کال تائسيس شو ؟
۵- مختلطه بانکداري څه ډ ول بانکداري ده شرحه يې کړئ ؟
٦- اسلامي بانکداري د لومړي ځل لپاره په کوم هيواد کې منځ ته راغله نوم يې واخلئ ؟
۷- د اسلامي بانکدارۍ د فعاليت نوم واخلئ ؟
۸- آيا زمونږ په هېواد کې اسلامي بانکداری وجود لري ؟
۹- سوسيا ليستي بانکداري څه ډ ول بانکداری وه آيا مؤثريت يې هم درلود ؟

اووم څپرکی

په افغـانسـتـان کـې بانکـداري

ټوليزه موخه

په افغانستان کې بانکـداري، پـړا وونه ، لاس ته راوړنې.

د زده کــړې موخې: د دې څپـرکې په پای کې محصليـن بايد لانـدې موضوعات توضيح کړای شي:

١- په افغانستان کې د بانکـدارۍ عمده پـړا وونه
٢- د هـيواد د بانکونو لاس ته راو ړنې
٣- د پـولي سيـا ستـونـو ترتيب او تنظـيـم
٤- د بانکـونو موخې زده کړې

په افغانستان کې بانکـداري

په افغانســتان کې بانکـداري کولای شو په لاندې پـيـنځو بنسټـيـزو پـړا وونو تـقـسيـم بندي کړو.

په افغانستان کې بانکـداري اوږ ده مخينه لري او په برياليتوب سره تر سره شوي ده او په سياسي شخړو کې يې لاس او پنجه نرم کړې او ځينې وخت تر بريد لاندې هم راغلی دی.

لومړۍ مرحله: له 1932 څخه تر 1952 ميلادي پورې.
دويـمـه مرحل: له 1952 څخه تر 1978 ميلادي پورې.
دريـيـمـه مرحله: له 1978 څخه تر1991 ميلادي پورې.
څلورمه مرحله: له 1991څخه تر2001 ميلادي پورې.
پنځمه مرحله: له 2001 څخه تر اوسه پورې.

لومړۍ مرحله: د کار د پیـل لومړۍ مرحله ده او هیـواد د لومړي ځل لپاره د بانکـدارۍ په لار کې ګام او چټوي او په هغه زمان کې دا حرکت پخپل ذات کې يو لوړ اخلاقي جرأت ګڼل کیـده، چې د يوه لوړ او اقتصاد پوه شـخصيت جناب محـترم زابلي صاحب په واسطه يې بنسټ کېښودل شو، ملي بانک په پیـل کې په خصوصي بـڼه منځ ته راغی او له زيا تو داخلي غـبرګونونو سره مخ شــو ډېـری خلګو دغه ځای د ســود اخيستنې او سود ور کړې په صفـت پـېژانده او ډ ېـرې ســتونـزې يې په دې لار کې ايجاد کړې. له هر ډول شوراو غوغا سره سره بيا هـم دې بانک ډ ېـرښه کارونه ترسره کړه او بانک د پانګونې ډ ېـرګټـور کارونه پرمـخ يــو وړل. که څه هم په هغه وخت کې د مرکزي بانک په نامه کوم بانک شــتـون نه درلــود دې بانــک د مرکزي بانک رول په ډ ېـره ښــه طريـقـه سره تــر سره کاوه او د هغه وخت ټولې پـولي او بانکـي معاملې يې تـنـظـيمولې اود دولت پـولي ســيا ستونه يې ترتيـب او اجراء ته وړاندې کول.

مــلي بانــک د هـيـواد د بانکنوټـونو د خپـرولو لومړنــی بانک دی چې د هغه وخت د دولت په لار ښـوونه يې د پـيـسو په خپرولو لاس پـوري کړ.

دغه بانک د الماني بانکـداري د بنې په اساس جوړ شوی، او د فعاليت په لومړنـيـو ورځو کې جرمني بانکـدارانو له نوموړي بانک سره مرسته او ياري کوله۰ ملي بانک تر 1957 ميلا دي کال يعنې تر خپـل ملي کـېدوپـوري يې د خپل خصوصي والي موقـف وســاتو۰ پـه دې مرحلــه کې دوخت د اوضــاع په نظر کې د رلودلو سره اود دولت د بانکـدارۍ په اهـميت سره يې د مرکزي بانک په ايـجا دولو لاس پورې کړ او له همدې امله په 1939 ميلا دي کال په هـيـواد کې د افغانستان بانک تأسيس شو، او مرکزي بانک ته له ورکړل شويو دنـدو سره سم ځـيـنې هغه دندې چې به ملّي بانک ترسره کولې په دې بانک پورې يې اړه ونـيـوه.

له همدې څخه وروســـته په هـيـواد کې د افغاني نوټونو خـپروونکی د افغانستان بانک شو. او د دولت د سياستونو د تطبيـق له عمده عاملينـو څخه وګڼل شو.

دويـمه مرحله: د يوې مودې له تـېـرېـد و څخه وروسته د ويـمـه مرحله پـيـل شوه ، په دې مرحله کې د هيـواد د اقتصاد لپـاره د د ريو اړيـنو بانکونو په جوړولو لاس پورې شو.

پـــه 1948 کال کـــې د ګروۍ او تعميراتي بانک پـــه 1954 کال زراعتي بانک او په 1959 ميـلادي کال کې پـښــتـني تجارتي بانک تأســيس شــو۰ دريو واړو بانکونو د افغانســتان په اقتصاد کې څرګـند ښکاره او د پام وړ خدمتونه تر سره کړل.

د زراعت په ســکتور کې د زراعـتي بانک خدمات په ځانـګړې ډول د زراعت او اصلاح شويو تخمونو په مکانـيـزه کولو کې خورا سـتـر رول لري. او دغه بانک کولای شو د زراعت

د توسعې له عاملونو څخه یوعامل وګڼو. صنعتي تعمیراتي او رهني بانکونو هـم هـمدا راز پـخپـل وار سره ښه خد متونه تر سره کړي.

د ودې په همـدې مرحله کې په هغې زمانې اقتصا دي مطلوبیت باعث د دې وګرځېده چې دولت تصمیم ونیسي چې یوبل سـوداګریز بانک منځ ته راوړي. او په هـمدې ترتیب د صا د راتو د انکشـا ف بانک په 1976 میلا دي کال کې یې بنسـټ کیښودول شو. او بانکي سیسـتـم منـځ ته راغی چـې تر ډېره وخته یـې فعـالیت کاوه۰ دې بانــک د 100 ملیونو افغانیـو د پانګې په درلودلو سره په کار پیل وکړ.

اود نومــوړې بانک پانګه په لاندې یا دو شــویو فېصد یو سره په لانـدې ارګانونو پورې اړه د رلوده:

- ۳٫۳% د قره قل اتحادیـه
- ۳٫۳% د مېـوې د صادراتو اتحادیـه
- ۴٫۳% د غا لیـو د صادروونکو اتحادیـه
- 10% د افغانستان د صنایـعـو او تجارت او تا قونه
- 80% د تـقاعـد خزانه او 1386 کال په پـښـتـني بانک کې مـدغـم شو.

درېیـمــه مـرحله: دغه مرحله د افغانســتان د بانکـدارۍ په تاریخ کې د ســخـتو او سـتـونـزمـنو کلونو بـیـا نـوونکې ده۰ د دې لامل دا وه چې په دې کلونو کې ډ ېـرى غـربي هـیـوا دونو له افغانســتان سره خـپلې اړیکې و شــلولې او د هیـواد د صا د راتو او وارد اتو بازارونه بند کړل شول.

د هـیـواد د اقـتصاد نـیـښـلېـدل په سوسیا لیستي هـیـوا دونو پورې له نښلیدو سره سم له ګڼو ستونزو سره مخ شو، او له بل اړخه د پولي او بانکي مفـکورو تـښـتـېـد نه د دې لامل شـــوه چې دغه ســکـتور له یـوې فاجعې سره مخ شي خو له دې ټولو ســتـونـزو سره سره دغه ســکـتور له پـښـــو ونه لوېـده او خپـلو فعالـیـتـونـو ته یې تـر خپـله وسه پـورې ادامه ورکړه ، او حتّی په ځـینـو موارد و کې یې بریا وي هـم تر لاسه کړې. په دې اړه د یا د ونې وړ موضــوع د بانکــي پـورونو عدم وصول دی چې د پـانګه والو ډ ېـر تعـداد ډ ېـرى بانکي کریـد تونه پرته له تصفیې له ځان سره یوړل او دولت یې له جدي ستونزو سره مخ کړ، چې همدغه موضوع تراوسه پورې د تـېـر په شان باقي پاتې ده.

څلورمــه مرحله: څلورمه مرحله د دوو عمده فازونــو درلودونکې ده چې په تـدریج سره تېزه شوې تر دې پـورې چې د بانک ستونی یې د ومره په زور کـېکـیـښ چې ساه یې وو تلـه.

دې وخت کې وروســته له ډ ېـرې مودې څخه د ګلاب الـد یـن شــېرزائ اســلامي بانک د خصوصي بانک په بڼـه منځ ته راغی٠ خو دې بانک و نه شــوای کولای ترڅو یوڅه وکړي بالاخره له سقـوط سره مخ شو.

په دویم فاز کې بانک کاملاً ســقوط وکړ او ټول بانکي فعالیـتـونه له ماتې سره مخ شول. پــه هغه وخت کې د بانکونو حالت دومره بـد شــو چې ان د خـپلو کار کوونکو د حقوقو تر عهدې هـم نشـوای وتلای. او د بانک ټولې شتمنۍ خورا کمې او ټیـتـې د رجې ته نـږ دې شوي.

پـنـځمــه مرحله: په دې مرحله کـــې د هیـواد بیا رغا ونې بانکونه هـم پـخپل غـېـږ کې و نـیـــول. او ټول بانکونــه د بانکي بیا رغاونې تربرنامې لانــدي راغلل٠که څه هم ځـیـنې بانکونه له منځه ولاړل یا منحل اویاهـم مدغم شول.

د دې مرحلې ځانګړتیاوې:

- بانکي لـنډ فکـریو ته باید د پـای ټـکی کـېـښودل شي.
- خصوصي بانکونه باید ډېـر شي.
- د ولتي بانکونه باید بیا و څېـړل شي.
- هغه تعـداد بانکونه چې مثمر فعالیـتونه یې تر سره کړې دي باید له منځه ولاړ نشې.
- بهـر نیـو بانکونو ته باید اجازه ورکړل شي ترڅو په افغانستان کې پانګونه وکړي.
- سالمه بانکي سیالي یا رقابت باید تـشویـق کړل شي.

د اووم څپرکي د مطالبو لنډيز

په دې څپر کې کې په افغانســتان کې د بانکـدارۍ پـړا وونه ياد شــوي دي او دغه پـړا وونه عـبـارت دي له:

- لومړی پـړاو چې له 1932 څخه پـيل او په 1959 باندې ختـم شويدی.
- دويمه مرحله چې له 1959 څخه پـيل او په 1978 باندې ختميـږي.
- درېيم پـړاو چې له 1978 څخه پـيل او په 1991 باندې ختميـږي.
- څلورم پـړاو چې له 1991 څخه پـيل او په 2001 باندې ختميـږي.
- پنځمه مرحله چې له 2001 څخه پـيل او تراوسه پورې ادامه لري.

په دې څپـرکې کې د پانګې برخه نظر فـېصدۍ ته په اړونده ارګانونو پـورې يا ده شوي ده او هـمدا شــان د بانکونو موخې، د بانکونو بـيا رغاونه او په افغانســتان کې د خصوصي بانکونو ايـجاد او د هغوی رول په بيارغاونه او استخدام کې توضيح شوی دی.

د اووم څپرکي پوښتنې:

۱- په افغانستان کې بانکداري څو مرحلې وهلې دي نومونه یې واخلئ؟
۲- په افغانستان کې لومړنی بانک کوم بانک دی او په کوم کال یې بنسټ ایښودل شوی دی؟
۳- د مرکزي بانک د ندې او د تأسیس د کال نوم یې واخلئ؟
٤- په افغانستان کې لومړنی اسلامي خصوصي بانک په څه نامه وه نوم یې واخلئ؟
۵- د رزاعتي، تعمیراتي، صنعتي او صا دراتي بانکونو موخې څه شی دي نومونه یې واخلئ؟
٦- زمونږ د ټولنې په اقتصاد کې د خصوصي بانکونو رول څه ډ ول دی تشریح یې کړئ؟

اتـم څپرکی

عـمـومـیـات

ټولیزه مـوخـه:

د یو لـړ پاڼو او بانکي اصطلاحاتو د جمع بندۍ څپرکی دی.

د زده کــړې موخې: د دې څپرکې په پای کې محصلیـن باید د لاندي موضوعاتو تعـریف او تو ضیح وکړای شي:

- لـتـرآف کرېـدت
- چک
- بـرات
- سفـتـه
- معلوماتي تـکـنا لـوژي، بانکي اصطلا حات، او اقـتـصاد
- د سنجش او قرضې د شـتـمـنیـو صنف بندي

د لـتـرآف کریـد ت اعـتـبار پـاڼـه

هغه ســنـد چې معمــولاً د یوه بانک له لــورې صادریـږي او صادرونکــی په هغه کې مـوافـقـه کوي ترڅو حوالې له ټاکـلـو شرایطـو سره ســم په ســنـد کې ومنې او د اعـتـباري حســاب پـورونـو ته چې مخکــې منځ ته راغلی دي معامله کــړي. د اعـتـبار پاڼې عمده ډ ولونه نســبـت هغه تعهد تــه چې صا د روونکی بانک یې کوي، او نظــر مختلفـو مواردوته یې اســتعمال فرق کوي. اود بانک د مســؤلیت او تعهـد پـربنسـټ د اعتبار پاڼو ډولونه په لانـدې ډ ول دي:

۱- ضمانت شوي اعتبار پاڼه
۲- نه فسخ کېدونکې اعتبار پاڼه
۳- فسخ کېدونکې اعتبار پاڼه
٤- ضمانت شوي نه فسخ کېدونکې اعتبار پاڼه
٥- نه ضمانت شوي اعتبار پاڼه
٦- متحد المال اعتبار پاڼه
۷- مفتوحه یا پرانیستې اعتبار پاڼه
۸- تجدید کېدونکې اعتبار پاڼه
۹- مسافرتي یا سفري اعتبار پاڼه

د یا د ونې وړ ده، چې په تېرو څپرکیو کې لـه دې اعتبار پاڼو څخه د هرې یوې په اړه یا دونه شوي ده.

چک: هغه لیکلې حواله چې یو شخص د هغه په و سیله له هغو پیسو څخه چې په بانک کې یې لري یوڅه مبلغ را وا خلي او یا یو چا ته حوالـه ورکړي۰ او یا په بل عبارت چک یوه لیکلې حواله ده چې معمولاً د یوه بانک د امانت ایښود نې له لورې صادر او بانک ته دا اجازه ور کوي ترڅو یو ټا کلی مبلغ هغه شخص ته چې په هغې کې نوموړې حواله وي تا د یه کړي

سفته: یوشی چې یوکس یې بل یوه ته د عاریت یا قرض په ډ ول ور کوي چې یوڅه موده وروسته یې بېرته را وا خلي.

او د بانکي او تجارت په اصطلاح هغه چاپ شوي ورقه چې پور ور کوونکی د خپل پور مبلغ او د ور کړې نېټه لیکي او طلب کارته یې ور کوي۰ طلب کار کولای شي د هغه د مونډ نې وجه بل شخص یا بانک ته پرېږ دي.

برات: هغه سند دی چې له مخې یې د پیسو مونډ نه یا ورکړه بل یوه ته انتقالیږي. هغه څوک چې برات لیکي او چا ته د ستور ور کوي چې پیسې بل یوه شخص ته ور کړي برات گېر یا د یږي۰ اود مالیې او تجارت په اصطلاح کې د بل کلیمه د اسنادو مختلفو ډ ولونو ته د سوداګریزو مالونو د حمل او نقل پولي معاملا تو ته اړونده او د پورونو ترلا سه کولو ته یې نسبت ورکول کیږي.

د پور د شتمنیوډلبندي اود هغوی د پرووېژن سنجش:

ټول بانکونه باید خپل ځان د ربع وار په اساس د پور له شتمنیو څخه له پینځو کتګور یو څخه په یوه کتګورۍ کې چې په لاندي ډ ول پېشنهاد شوي دي صنف بندي کړي.

بانک د تصمیم نیوني په مهال د پور د شتمنیو د صنف بندۍ په ارتباط چې له پینځو کتګور یو څخه په یوه ګتګورۍ کې مطرح شوي ده باید لارښونه یې وشي.

د بانکونو په ذ ریعه د پور د شتمنیو صنف بندي باید د افغانستان بانک د صنف بندۍ له تفاهم سره سم تر سره شي.

د هرې شتمنۍ په اړه د افغانستان بانک د صنف بندۍ د تصمیم تر منځ او د بانک د صنف بندۍ تر منځ تو پیر باید د هغوی تر منځ د تفاهم تابع وي. امّا د افغانستان بانک د صنف بندۍ تصمیم باید په ټولو حالاتو کې نها یې موضوع وي.

ستنډرد یا معیاري: یوه صنف بندي شوي شتمني د ستنډرد په حیث په عادي ډ ول ورکول کیږي۰

د خالص، سالم، ارزښت په ذ ریعه او د پور اخستونکې د ورکولو په وړتیا حمایت کیږي۰

ستنډ ر ډې شتمنۍ له نورماله کړنو څخه نماینده ګي کوي، او پرووېژنونو (زیرمو) په یو فیصد ٪۱ شامله ده.

عمومي کړېدت

۱- **د څارنې وړ:** یوه صنف بندي شوي شتمني د مراقبت په حیث په کافي اندازې سره ساتله کیږي۰ اما په باالقوة ډ ول سره کمزورې وي۰ دا ډول شتمني د یوه نه تضمین شوي کرېډ ت خطر تشکیلوي۰ امّا تحت المعیار ته صنف بندي اړینه نه بلل کیږي.

د خطر کرېډ ت ممکن وړوکی وي۰ دا ډول شتمني د شرایطو په برخه کې یا د هغې مشخصې او ضاع په اړه چې یې په اطراف کې قرار لري نه تضمین شوي تلقي کیږي. لږ تر لږه یوه شتمني باید هغه مهال د څارنې وړ په حیث صنف بندي شي. چې د اصل قرضې د اندازې د ور کړې او ټکټانې له وخته یې لـه 31 ورځو څخه تر 60 ورځو پورې تېرې شوې وي د څارنې وړ شتمنیو بېلګې دا دي چې که چېرې اصلاح نشي د بې تد بیرې پورونې د کاري اجرا آتو په ذ ریعه تضعیف کیږي. خو د کارمند د ناتوانۍ په صورت کې د بانک پور د هغوی سم نظارت او د کاري تجربې د نه شتون او د کافي اسنادو د عدم مو فقیت په صورت کې او د اجرا وړ او یا کمزوري کنټرول په ضمانت باندې محدود ندی.

د څارنې وړ شتمني لږ تر لږه ٪ ۵ پرویژن کرېډ ت ته اړتیا لري.

۲- **تحت الـمعيار:** یوه صنف بندي شـوي شـتمنـي منحيث تحت المعيار په نه کافي ډول د سـالم خالص ارزښـــت په واسـطه او د ور کړې ظرفـيت او یاهـم د ضمانت په ذ ريعه حمايت کيـږي. په هغه صورت کې چې له هغوی څخه کوم یو هغه حمايت کړي. دغه راز یا ده شوي شتمني د متمايـز احتمال په واسطه مشخص کيـږي، چې بانک یوه اندازه خساره په هغه صورت کې چې نيمګړتياوې رفع نشي ښايي ویې مني.

لـږ تر لـږه یوه شتمني بايد هغه مهال د تحت المعيار په حيث صنف بندي شي، چې د هغه د ټکټانې او اصل قرضې د ور کړې له نېټې څخه له 60 تر 90 ورځو پورې تـېـرې شوي وې او ۲۵٪ پروېـژن کرېـد ت ته اړتـيا لـري.

۳- **مشــکوک:** یوه صنف بندي شوي شتمني د مشــکو کې شتمني په حيث د ضعـف ټولې ذاتي نکتې چې په شتمنيـو کې صنف بندي شوي د تحت المعـيار په حيث شتون لري د ځانګړو جريانونو درلودونکې دي چې د چارو ټولې دغســې د ضعـف نکتې راټوليـږي او تصفيې لـره په بشـپـړ ډول فعلي شرايطو ته په کتو سره يې ارزښــــت مطمئـن اوغـير متحمل جوړوي. که څه هم د خســارې احتــمال د فکـتورونو په خاطر د ېـرزيا ت تړاو لــري۰ د نوموړې شــتمنۍ صنـف بندي د خســارې په حيث تخمـين شــوي ترڅو چې وضعـيت يې دقيـق مشـخص کيـږي معـلق به وي. د داســې تړلــو فکـتورونو بـېـلګې مشــتملې دي۰ امّا د اکتســاباتو په اد غاماتو سره د پانـګې نوی جوړښـت په لاس کې نيـول نوی ضمانت يا د حقـيقـي مالي پلانونو تمويل به نه وي محدود.

یوه شــتمني بايـد لـږ تر لـږه هغه مهـال د مشـــکوک پــه حيث صنـف بندي شي چې د ټکـتـانـــې او د اصــلي پور د مقـدار د ادا کولو له نېـټـــې څخه له 91 تر 180 ورځو پورې تـېـرې شــوي وي. مشــکو کې شتمنۍ لـږ تـر لـږه د (% 50) پرويژن (زېـرمې) کرېـدت ته اړتيا لـري.

٤- **لا حصول:** د لا حصول په صفـت باندې صنـف بندي شوي شتمني د راټولونې غـير قابل بلـل شـــوي ده او دا ډول کوچنی ارزښــت چې تداوم يې د يوې بانکي شــتمنۍ په توګه تضميــن نه لاحصول کنل کېږي. لاحصوله صنـف بنــدي په دې مانا نه ده چې نوموړې شــتمني د نجات د بيـا موندنې له هيـڅ کوم ارزښـــت څخه برخورداره نه وي. امّا سر بېره پردې چې دکوم درد دوا هم نشي کيدای، نو حذف کيدل يې بايد وځنډول شي چې شتمني بې ارزښتـه ده که څه هم د هغې يوې برخې بيا موندنه ممکن په راتلونکې کې منځته را شي. یوه شتمني لـږ تر لـږه هغه مهال د لاحصول په حيث صنـف بندي کيـږي

چــې د ټکټانې او د اصل قرضې د مقدار ورکــړې له نېـټې څخه یې / 180 ورځې او یا له هغې څخه ډ ېرې تېرې شــوې وي٠ لا حصوله شــتمنۍ لـږ تر لـږه %100 فیـصده پرویـژن کریدت ته اړتیا لري.

په ســوداګریزو بانکونو کــې د پور ورکړې شرایط: کله چې ســوداګریز بانکونه وغواړي پـېرودونکــو ته وام او یا پــور ورکړي نوتر ورکړې مخکې پرهغوی بانـدې یولړ شرایط وضع کوي ترڅو د هغوی د پور پس منظر په خطر کې نه وي.

شرایط په لاندې ډول دي:

١- د پور اخـسـتـونکې نوم ، ولـد او ولـدیـت

٢- د فعالیت ځای محل او پته

٣- د فعالیت ځای د حقوقي جوړښت ډول

٤- د سوداګریز جواز پاڼې نمبر

٥- د شرکت د ریئـس او مرستیالانو نوم

٦- د فعالیت ځای غـیـر منـقـوله شتمني

٧- د فعالیت بـیـلانس

٨- د پور اخستـنې موخه

٩- د تضـمیـن کوونکې شرکت معرفي

١٠- د جایداد د قبالې وړانـدې کول چې د بانک په تضمین کې ورکول کیـږي

١١- د ټکـټا نې د تمـویـل سرچیـنې او د اخیـست شوي پور اعـا ده

١٢- د مطا لـبه شوي پور انـدازه

١٣- و ړانـد ویـل شوی ما لي پـلان

١٤- په فعا لیت ځای کې د تجهیـزاتو د نصبـولو څرنګـوالی

١٥- په کال کې د شرکت د پـلورنو اندازه

١٦- د شرکت د ریـئـس او معا ویـنینـو د مقـروضیـت انـدازه

١٧- په باند نـیـو او بهـر نـیـو بانکونو کې د معاملا تـو ډ ول

١٨- ټول مالي امکانات

١٩- پر عایـداتو بانـدي د مالیاتو ورکونه

٢٠- د شرکت د صورت حساب وړانـدې کول

٢١- د مرتبـه پلان د بزنس وړانـدې کول

٢٢- هغه جایـداد چې تر بانکي تضمیـن لاندي ورکول کیـږي، باید د شرکت د ریئـس او یا معاوینـینـو ملکیت وي.

د پورته یادو شویو معلوماتو له راټولونې څخه وروسته قرضه ښایي د متقاضي لپـاره اجرا شي.

سوېـفـت او د استفـادې طريـقـه يې

د ســوېـفـت لغت چې ټـينګ شوی دی له پورتنۍ جملې څخه دی، او د مالي بنسټونو له ډلې څخه دی چې په بانکـدارۍ او نورو اقـتصا دي ځانګو کې فعـاليت کوي.

د دې ځانګې د ايـجاد مفـکوره د يوڅو نوشــتګرو اشخاصو په همت په 1973 ز-کال د بلجيـم هېـواد د برو سلـز په ښـار کې پېـشنهاد کړای شو. او د 235 بانکونو او نورو مالي نهادونو په واســطه چې د نړۍ له (15) مختلـفـو هيـوادونو څخه راټول شــوي و، د حما يت وړ وګرځـېده.

د معاملاتو لپاره د ځانګرو بـيـن المللـي ســتنـډ رد ونو په چوکاټ کې، د دې کمپـنـۍ د تائسيس موخه د يوې بيـن المللـي مالي عمومي ژبې رامنځته کېدل، د يوې بيـن المللـي مشتـر کې شبکې جوړول، د اطلاعاتو جريانونه او د بيـن المللـي اړيکو شبکه د مالي مؤسساتو ترمنځ لکه بانکونه او نور داسي مالي بنـسـټـونه وه.

ددې شــبکې د ګټې اخســتنې د کړنلارې اساس او نور بيـن المللـي قواعـد په 1975 ميـلا دي کال طرح ريـزي شول او با لاخره په 1977 کال يې په ژوندۍ بڼـه د عمل په ساحه کې را ودا نګل چې لومړنی پـيـام د هغه وخت د شــهزا ده او د بلجيـم د شــاهي دولت د فعلي شــاه له لورې ولـېـږل شــو. د دې سيـسـتـم معرفي کول له خورا ډ ېـر امنيـت او اسـتفاد وي حفاظت څخه برخمن دی داشــبکه وتوانېده چې له دريو لســيزو څخه په زياته موده کې دنړۍ له بيلابيلو نقاطو څخه د ګڼونکوونکو پام ځانته را واړوي. خپـرې شــوي احصا يې ته په کتـو سره د دې سيســتـم د اســتفـا ده کوونکو تعـداد اضافه له اته زرو بنســټـونو او په نړۍ کې له 210 هـيـوادونو ته رسـيـږي چې هر کال د 2/5 مليارد و په شــاوخوا کې د نها دونو ترمنځ پيامونه لېـږل کيـږي او موندل کيـږي.

د سويـفـت د استـفـادې طريـقـه: د سويـفـت شبکې يو سيـسـتـم معـرفي کړی دی چې له نړيوالـو سـټـنـډرډونو سره مطابقـت لـري او يوه پـېـژنـدل شوي بيـن المللـي وسيـله ده٠ په مجموعي ډ ول د (999) پـيـا مونو په تعـداد سره په دې سيـسـتـم کې پـيـا مونه شتـون لـــري چې لــه دې پـيـا مونو څخه يې يو تعـداد په سيـســتـم پورې اړونـد يـږي او يو بل تعـداد يې په اســتـفـا ده کوونکو پورې اړونـد يـږي. د لا اسانتيـا پـخاطر له پـيا مونو څخه اسـتفـا ده په لاندي ترتيب ډل بـنـدي شوي ده:

١- د چکونو او پيرودونکو ورکړې

٢- د مال ي مؤسساتو ترمنځ نيوکې

۳- د خزانه دارۍ مار کېتــونه، د اسعارو تبادله، پولي مارکېتــونه او د هغوی سرچېـنې
٤- لاس ته راوړنې او نقـدي اسناد
٥- د اسهامو مارکېټ
٦- د قیمتي فلـزاتو د خزانه دارۍ مار کېتــونه
۷- ګرنتی او لیکل شوې اعتبار پاڼې
۸- سفـري چکونه
۹- د نقـدي و جوهو اداره او د پېـرودونکو وضع
۱۰- د ګـډو پـیـا مونو ګروپ

بانکـي او اقتصا دي اصطلاحات:

۱. مخکې ورکړه، اعانه
۲. لامل، نماینده- استازی
۳. د اسعارو بیه، پیسې، صرف
٤. د منا بعـو تخصیص
٥. د معاش ملاتړه مقرري
٦. مبلغ میـزان
۷. شتمني
۸. پـشتوانه
۹. وروسته پاتې هیـوادونه
۱۰. بـدې پـیسې
۱۱. تور بازار
۱۲. بېـلانس
۱۳. متوازنه بـودجه
۱٤. بانک
۱٥. په روان حساب کې اعتبار
۱٦. د حوالې بـرات
۱۷. چک
۱۸. بانکي پـس انـداز

۱۹. بانکي تـنـزيـل
۲۰. بانکـتوټ
۲۱. بانکـداري
۲۲. بانکي اعتبار
۲۳. د جـنس تـبادله په جـنس سره
۲٤. منـفعـت
۲٥. اقـتصادي محاصره
۲٦. قيمتي اوراق
۲۷. رونـق، جهش
۲۸. استقـراض
۲۹. بورس
۳۰. تحريـم
۳۱. ځانګه، رشتـه
۳۲. بودجه
۳۳. د بودجې توازن
۳٤. کسب او کار، راکړه ورکړه
۳٥. سودا ګريـزه دوره
۳٦. ظرفـيت
۳۷. د پانګې ضريـب
۳۸. د پانګې تشـکيـل
۳۹. په جريان کې د وجوه نـقـد
٤۰. مرکزي بانک
٤۱. ارزانه پـيسې
٤۲. تجارت
٤۳. کالي
٤٤. مشترک بازار
٤٥. رقابت
٤٦. امتياز

۴۷. مصرف
۴۸. قرارداد
۴۹. شرکت
۵۰. له نورم څخه را پورته شوي مصارف
۵۱. د سقـوط بهـرا ن
۵۲. اعتبار
۵۳. بهـران
۵۴. پـیسې، رسمي پـیسې
۵۵. ګمرکي کاروانه
۵۶. پـېـرودونکی
۵۷. ګمرک
۵۸. تجارتي دوران
۵۹. پور، بـدهي
۶۰. د دفاعي اوراقو پور
۶۱. کسري
۶۲. د تورم ضد
۶۳. تقاضا
۶۴. امانت
۶۵. استهـلاکات
۶۶. د پـیسو لپـاره د نرخ تـنـزیـل
۶۷. مستقیـم مالـیات
۶۸. هـدایت شوی اقـتصاد
۶۹. تخـفیف، تنـزیل
۷۰. د تنـزیل د نرخ سیاست
۷۱. توزیع
۷۲. د برخو ګټه
۷۳. ګمرکي حقـوق
۷۴. د ارزانه پیسو سیاست

۷۵. اقتصادي تحليل
۷٦. اقتصادي تو سعه
۷۷. اقتصادي وده
۷۸. اقتصادي سياست
۷۹. اقتصادي رفاه
۸۰. اقتصادي علم
۸۱. تبادله
۸۲. د اسعارو کنترول ، د اسعارو نظارت
۸۳. غيرمستقيم ماليات
۸٤. اعتباري پيسې
۸۵. مالي شتمنۍ
۸٦. مؤسسه، تصدي
۸۷. مالي
۸۸. مالي سياست
۸۹. تموجات، نوسا نات
۹۰. خارجي اسعار
۹۱. بهرنی تجارت
۹۲. بشپړ استخدام
۹۳. د عمومي قيمتونو سطح
۹٤. د پيسو سيستم
۹۵. د طلا د اسعارو حمايتي سيستم
۹٦. د طلا مشترک صندوق
۹۷. دولتي اسنادو قرضه
۹۸. دولتي قيمتي اوراق
۹۹. نا خا لصه درآمد
۱۰۰. غير فعاله پيسې
۱۰۱. وارداتي انفلاسيون
۱۰۲. درآمد

۱۰۳. د درآمـد توزیـع
۱۰٤. د درآمـدا تو سیـاست
۱۰۵. بېـمـه
۱۰٦. بهـره، ربع
۱۰۷. بیـن المللـي پورونه
۱۰۸. بیـن المللـي پـولی صندوق
۱۰۹. بیـن المللـي پولي نظام
۱۱۰. موجودي
۱۱۱. پانګونه
۱۱۲. ځمکني اصلاحات
۱۱۳. سطح، میـزان
۱۱٤. د عمر بېـمه
۱۱۵. نقـد، تازه نقـد
۱۱٦. د تازه نقـد دام
۱۱۷. اوږد مهاله پور
۱۱۸. عمومي یا ملّي اقـتصاد
۱۱۹. بازار
۱۲۰. اقـتصاد یا د تصدي اقـتصاد
۱۲۱. پولي پـیسه
۱۲۲. پولي نظارت
۱۲۳. پولي انـقباض
۱۲٤. پولي اقـتصاد
۱۲۵. د پولي مفاد یـرو جریان
۱۲٦. پولي نورم
۱۲۷. پولي بې ثبا تي
۱۲۸. پولي سیاست
۱۲۹. پـیسې
۱۳۰. پولي مزد

۱۳۱. رهـن - ګروي
۱۳۲. اسمي ارزښت
۱۳۳. عادي قیـمت
۱۳٤. طبعي منابع
۱۳٥. د پور ورقې
۱۳٦. د پلـورنې څو اړخیـزه انحصار
۱۳۷. د پیـرود نې څو اړخیـزه انـحصار
۱۳۸. د آزاد بازار د عملیا تو سیاست
۱۳۹. قـرضي لګښـتونه
۱٤۰. محصول
۱٤۱. مالکیت
۱٤۲. کاغـذي پیـسې
۱٤۳. دایمي درآمـد
۱٤٤. سرانه عایـد
۱٤٥. پـدیـده
۱٤٦. پلاني اقـتصاد
۱٤۷. پلا نګـذاري
۱٤۸. سیا ست
۱٤۹. سرا نه مالـیات
۱٥۰. قـیـمت
۱٥۱. تولیـد
۱٥۲. سود، مفاد
۱٥۳. عمومي مالـیه
۱٥٤. د پیـرودنې توان
۱٥٥. خالص
۱٥٦. کاهـش
۱٥۷. اجازه
۱٥۸. درآمـد

۱۵۹. زېـرمې
۱٦۰. معاش
۱٦۱. پـلـورنه
۱٦۲. پـس انـداز
۱٦۳. قیـمتي اوراق
۱٦٤. لـنـډمهاله
۱٦٥. ټولنیز مصارف
۱٦٦. ټولنیزه بـیـمه
۱٦۷. د ځانګـړې اخیستنې حق
۱٦۸. مسکوک نقـد
۱٦۹. ساکـن اقـتصاد
۱۷۰. د قیـمتي اوراقو بورس
۱۷۱. عـرصه
۱۷۲. د اقـتصا دي فیـز پـړاو
۱۷۳. تعـرفه
۱۷٤. مالـیه
۱۷٥. نظریه
۱۷٦. د تجارت بـیلانس
۷۷۱. راکړه ورکړه، معامله
۱۷۸. انتـقالات
۱۷۹. خزانه
۱۸۰. ارزښت
۱۸۱. ثـروت
۱۸۲. رفاه
۱۸۳. د رفاه اقـتصاد

د اتم څپرکي د مطالبو لنډيز:

په اتم څپرکي کې داسې موضوعات لکه لتـرآف کريد ت او د هغه ډ ولونه، چک، سفته او بـرات تعـريف شــوي دي. د شــتمنيـو صنف بندي، قرضه او د هغوی د پـرويـژن برخه د قرضــې په ورکــړه باندې د پـرويـژن د بـرخې اغـيـزې او د هغوی پـس منظر. د پېـرودونکو لپـاره په خصوصي، دولـتي او ســودا ګريــزو بانکونو کې د قرضې شرايـط او عيـني جايـداد د قــرار ورکولو تر تضـميـن لاندې د کرېډتي مؤسســاتو پــه اختيار کې، په دولتي، خصوصي او ســوداګريـزو بانکونو کې د ســويفـت ځای په ځای کول او نصبول. له دې شبکې څخه د استفـادې طريـقه او د هغو پېـرودونکو لپاره د سهـولـت او امنيـت راوستل چې په بانکونو کې سر وکار لـري، ځای شـوي دي.

د اتـم څـپـر کي پوښـتـنې:

١- لـتراَف کريد ت تعـريـف کړئ ؟
٢- د لـترآف کريدت د ډولونو نومونه واخلئ ؟
٣- چک تعـريف کړئ ؟
٤- د سفتې په اړه څه پوهـيـږئ تـشريح يې کړئ ؟
٥- برات څرنګه سنـد دی تعـريف يې کړئ ؟
٦- د قرضې شتمني په څو کـتګوريـو تقـسميـږي نومونه يې واخلئ ؟
٧- پـرويـژن څه شی دی تشريـح يې کړئ ؟

سرچينې او اخيستنې

۱- داکتر علی جهانخانی و داکتر علی پارسایان (پ-ل ارزو و بانکداری)سال ۱۳۸۹.
۲- ماجدی تهران،علی حسن گلریز،پول و بانک از نظر سیاست گذاری تهران سال ۱۳۷۷.
۳- اسناد ارایه شد از جانب بانک جهانی.
۴- پوهنمل محمد عارف غوثی قاموس اقتصاد کابل بهار سال ۱۳۵۲.
۵-پوهندوی سید مسعود پول و کریدت مطبعه فیصل کابل بهار سال ۱۳۸۷.
۶- پوهندوی سید مسعود بانکداری چاپ خانه فرعی کابل جوزا سال ۱۳۸۶.
۷- جمله ماهوار بانک مرکزی افغانستان سال ۱۳۸۷.

د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام

د پوهنې وزارت د تخنیکي او مســلکي زده کړو معینیت دښــوونیز نصاب د انکشــاف ریاست د ټولنې دعیني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلینو او شاګردانو د درسي کتابونو په برخه کې یې تخنیکي او مسلکي رشتې درلودې او لري یې، په لومړي سرکې یې تصمیم ونیو، چې په ښوونیزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بیاکتنه وکړي او ورپسې بیا د شاګردانو او محصلینو د درسي کتابونو د تالیف لپاره مبادرت او کوښښ وکړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د اداري او حســابدارۍ څانګې د ښــوونکو په میړانې او همت سره د اداري او حســابدارۍ درسي کتابونه تالیف شــول تر څو په وړیا ډول د شــاګردانو او محصلینو په واک او اختیار کې ورکړل شي.

د علــم او معرفت له ټولو لوســتونکو، علاقمندانو، د اداري او حســابدارۍ د مکاتبو له ښــوونکو، ګرانو شــاګردانو او د تخنیکي او مسلکي زده کړو د چارو له متخصصینو او همدا شان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صمیمانه هیله کیږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښوونکو او د اداري او حسابدارۍ څانګې د مسلکي غړو له لوري تالیف او تدوین شــوي دي. د مسلکي، تخنیکي او علمي مطالبو او مفاهیمو د څرنګوالي په هکله خصوصاً د هغوی املایي او انشــایي اشــتباهاتو په اړهمونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شــو، په همدې او نورو برخوکې ګرانو شاګردانو ته له دې څخه ښه، غوره، ګټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شان له ګرانو شاګردانو او محصلینو څخه هیله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او استفادې پر مهال د هیواد اقتصادي ستونزې، فقر او وروسته پاتې والی په نظرکې ونیسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زیار وباسي، ترڅو د ډېرو شاګردانو او محصلینو د ګټې وړ وګرځي.

پته: دپوهنې وزارت – دتخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت د تعلیمي نصاب د انکشاف ریاست – دکتابونو د تالیف او د درسي ممدو موادو د برابرولو عمومي مدیریت.